

Ara Nesil Döneminden Bir Miraciye: Receb Vahyî ve *Minhâcü'l-Mî'râc*'ı*

Mehmet SAMSAKÇI**

ÖZ: Allah inancı ve Peygamber muhabbetinin oluşturduğu edebî türlerden birisi olan Miraciyeler, asırlar boyunca Türk-İslâm şairin kullandığı formlardan birisi olmuş, Hz. Muhammed'in, âyetle sabit olan kudsî yolculuğu, klâsik şairlerimize büyük ilhamlar vermiştir. Avrupaî içerik ve formların revaç kazandığı Tanzimat Sonrası Türk şiirinde ise diğer, dinî muhtevalı türler gibi Miraciyeler de görülmemeye başlar. Bununla beraber, modern dönemde mevlidler, Kaside-i Bürde tercümeleleri gibi Miraciyenin de tamamen terk edildiğini iddia etmek imkânsızdır. Asker şairlerden olan fakat şiire, hisse, mânâya olan meyli, belki de fitrat ve tabiatı dolayısıyla kendisine “erkân-ı harp” değil, “erkân-ı sulh olmak için yaratılmış bir fitratta” olduğunu söyleyen Receb Vahyî, Ara Nesle mensup şairlerdendir. Şiir dili genellikle Ara Nesil ve Servet-i Fünun özellikleri taşısa da Receb Vahyî'nin seçtiği temler ve formlar gelenekle çok bağlantılıdır. Neslinin diğer şair ve aydınlarının aksine İslâmî hassasiyete sahip olan Receb Vahyî'nin *Minhâcü'l-Mî'râc*'ı şüphesiz böylesi bir motivasyonun, itikat sağlamlığının, nihayet Peygamber muhabbetinin eseridir. Makalede Vahyî'nin Miraciyesinin tahlil, tetkik ve tenkidi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Miraciye, Ara Nesil, Receb Vahyî, Minhâcü'l-Mî'râc*

* Bu makale, “Yunus Emre ve Türkçe Yılı” münasebetiyle 13 Eylül-17 Eylül 2021 tarihlerinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi'ne çevrimiçi olarak sunulan aynı adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

** **Prof.Dr.**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE. samsakci@istanbul.edu.tr; <http://orcid.org/0000-0002-7855-6557>

Geliş Tarihi / Received: 12 Haziran 2023 / 12 June 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Temmuz 2023 / 14 July 2023

A Miraciye From the “Ara Nesil”: Recep Vahyi and His “Minhâcü'l-Mîrâc”

Abstract: “Miraciye”, one of the literary genres formed by the belief in Allah and the love of the Prophet, is one of the forms used by Turkish-Islamic poets for centuries. Hz. Muhammad’s holy journey, which is also found in the Qur’an, gave great inspiration to our classical poets. In the post-Tanzimat Turkish poetry, in which European content and forms are widely used, Miraciyes, like other genres with a religious content, begin to disappear. However, it is impossible to claim that Miraciye was completely abandoned, as were the translations of mawlıds and Kaside-i Bürde in the modern period. Recep Vahyî, one of the military poets, who is fond of poetry, has an emotional nature, and says that he is an expert on peace rather than war, is one of the poets of the “Ara Nesil.” Although the language of poetry usually has the characteristics of Ara Nesil and Servet-i Fünun, the themes and forms chosen by Recep Vahyi are very connected with tradition. Unlike other poets and intellectuals of his generation, Recep Vahyi’s Minhâcü'l-Mîrâc, which has an Islamic sensitivity, is undoubtedly the work of such a motivation, firmness of faith and love of the Prophet. In this article, the analysis, examination and criticism of Recep Vahyî’s Miraciye will be made.

Keywords: *Miraciye, Ara Nesil, Receb Vahyi, Minhâcü'l-Mîrâc*

Asker şairlerden olan fakat şiire, hisse, mânâya olan meyli, belki de fitrat ve tabiatı dolayısıyla “erkân-ı harp” değil, “*erkân-ı sulh olmak için yaratılmış bir fıtratta*” olduğunu söyleyen (İnal, 1970: 1903) Recep Vahyî, Ara Nesle mensup ve Servet-i Fünun döneminde de yazan şairlerdendir.

Şiir dili genellikle Ara Nesil ve Servet-i Fünun özellikleri taşısa da Recep Vahyî'nin seçtiği temler ve formlar gelenekle çok bağlantılıdır. Neslinin diğer şair ve aydınlarının pek çoğunun aksine İslâmî bir hassasiyete sahip olan, en azından bunu dışavurmaktan çekinmeyen Recep Vahyî'nin 1315 (1899/1900) neşir tarihli *Minhâcü'l-Mî'râc*'i şüphesiz böyle bir motivasyonun, itikat sağlamlığının, nihayet Peygamber muhabbetinin eseridir.

Türk Edebiyatı tarihlerinde 1860 sonrası edebiyat için, çok defa “Batılılaşma Dönemi Türk Edebiyatı, Batı Tesirinde Türk Edebiyatı, Modern Türk Edebiyatı” gibi başlıkların konulması akademik bir teamül hâlini almıştır. Bu dönem edebiyatı zaman zaman, değişen bir ivmeyle de olsa Avrupa'ya kaymış; önce içerik, sonra biçim yönleriyle Fransız Edebiyatı başta olmak üzere Batı edebiyatlarının zevk ve tekniği Türk Edebiyatına taşınmış, giderek İslâmî çizgiden uzak bir edebiyat teessüs etmiştir. Özellikle Hâmid ve Ekrem nesliyle beraber ferdî mevzuların ve tabiat temininin hâkim olduğu bir şiir lügati kendisini göstermiş, öncekilere göre klâsik terbiye ve eğitimden geçmeyen, Fransızca'yı erken yaşlarda öğrenip Batılı zevkle büyüyen Ara Nesil ve Servet-i Fünuncularla edebiyat, iyiden iyiye seküler ve santimental bir hüviyete bürünmüştür. Fakat genellemeler, özellikle sosyal bilimlerde tehlikelidir. Zira bu nesiller içerisinde yeni formlara, yeni kavramlara itibar etmeyen, eskilerde görülen tereddütsüz, şüphesiz, spekülasyonsuz, saf ve duru bir imana sahip olup bu neşveyle şiirler söyleyen şairler de az değildir. Hâkim ve “geçer akçe” edebiyatın Avrupaî olması ve edebiyat gündemini bu zevkin belirlemesi başka bir şeydir, bütün bir dönem edebiyatını ve buna mensup şahsiyetleri Avrupaî olarak görmek, göstermek,

işlemek başka bir şeydir. Nitekim son yıllarda yapılan bazı neşirler, Tanzimat sonrası dönemde yazılan dinî muhtevalı, özellikle Hz.Muhammed'le alâkalı manzum ve mensur eserlerinin pek çoğunu gün yüzüne çıkarmıştır. M.Fatih Köksal'ın *Mevlid-Nâme: Türk Edebiyatında Mevlid Türü ve Yeni Mevlid Metinleri*, Prof. Dr. İsmail Çetişli'nin *Türk Şiirinde Hz.Peygamber* (1860-2011), nihayet Prof.Dr. M.Fatih Andı'nın *Şiirin Ufku: Hz.Peygamber'i Şiirle Sevmek* başlıklı eserleri Türk şairinde Allah ve Peygamber sevgisinin hâlâ zinde durduğunu ispatlayan çalışmalardandır.

Recep Vahyî de Hz.Muhammed muhabbet ve hürmetini şiddetli şekilde duyan şairler zümresindedir ve diğer bazı manzumeleri gibi *Minhâcü'l-Mî'râc'*ı da bu eserler meyanındadır.

Bu çalışmada tahlil ve tenkidine gayret edeceğimiz *Minhâcü'l-Mî'râc*, Recep Vahyî'nin dinî-tasavvufî neşveyle yazdığı tek eseri değildir. Başta *Ceride-i Sûfiyye*'dekiler olmak üzere Vahyî'nin farklı dergi ve gazetelerde de dinî muhtevalı eserleri yayımlanmıştır. Fakat biz bu çalışmada münhasıran *Minhâcü'l-Mî'râc* üzerine yoğunlaşmayı, nispeten küçük hacimli bu kitabı tam metin olarak vermeği ve okurun metindeki imâ ve ihâmları, göndermeleri daha rahat kavramasını sağlayacak notlarla zenginleştirmeyi tercih ettik. Çeviriyazıda katı bir transkripsiyon tercih etmemekle birlikte bütün manzumelerini aruzla yazan Vahyî'nin Türkçesinin ses zenginliğinin görülmesine yardım edecek uzatma / çekme işaretlerini kullanmaktan çekinmedik.

Bu neşrin, 20. asrın eşiğinde Yeni Türk Edebiyatının, form ve içerik yönüyle zengin ve çok cepheli yapısının, özelden Ara Nesil ve Servet-i Fünun dönemi şiirinin bir başka cepheden görülmesine küçük de olsa bir hizmeti olacağı ümit ve kanaatindeyiz.¹

¹ Doktorasını Recep Vahyî üzerine yazan ve Minhâcü'l-Mî'râc'ı çalışma düşüncemi cömertçe destekleyen Dr. Öğr. Üy. Cafer Gariper'e ve metnin okunuşu hususunda değerli katkıları olan Prof. Dr. Murat Ali Karavelioğlu'na müteşekkirim.

Yapı, Tema ve Üslûp Açısından *Minhâcü'l-Mirâc*

Başlığında “Mirâc” olmasına ve ağırlık noktasını Hz.Peygamber’in miracının oluşturmasına rağmen *Minhâcü'l-Mi'râc*,² kompozisyon bakımından klâsik Miraciyelerden uzak; farklı tür ve formlarda küçük metin parçalarının bulunduğu bir kitaptır. Eserin plânı şu şekildedir:

“Bir-İki Söz” başlıklı kısa sunuştan ve Besmele’den sonra Vahyî, “1” ile numaralandırarak 24 kısa beyitlik bir Tevhid-i Münâcât sunar. Ardından bu kez beyitler hâlinde değil, dörtlükler hâlinde müsemmen nazım şekliyle kaleme alınmış 9 bölümden oluşan “2: Leyle-i Regâib” gelir. (Muhtemeldir ki Vahyî eserini bir Regaib Kandili’nde yazmaya başlamıştır. Zira Miraciyelerde Regâib Gecesi için ayrı bir fasıl açılması pek rastlanılan bir durum değildir) 3. bölüm “Mevlidü’n-Nebi” başlığını taşır. Nispeten daha uzundur. Aşağıda ayrıntısına girileceği gibi burada da bir form dalgalanması vardır. 4. esas bölüm “Mirâcü’n-Nebî”dir. Burada çeşitli mısra ve kafiye düzenleri taşıyan birkaç manzume iç içe, art ardadır. Miraç hadisesi, hemen bütün safhalarıyla anlatılmış ve bu bahis her defasında bir gazel ve nihayet Zeyl’le taçlandırılmıştır. Sonraki manzume “Na’t-ı Nebî” başlığını taşır. Numaralandırılmadan verilen “Kasîde der Evsâf-ı Meâli-İttisâf-ı Hümâyun” ise anlaşılacağı üzere dönemin hükümdarı Sultan II. Abdülhamid hakkında bir medhiyedir. Recep Vahyî, baştaki Bir-İki Söz’ünde hürmetle, sadakatle andığı padişahı eserin sonunda da zikretmeyi ihmâl etmez. Bu eserin Girit doğumlu ve devlet hizmetinin bir kısmında Girit’te bulunmuş bir asker şair tarafından yazıldığı, dahası Girit Müslümanlarına reva görülen katliam ve cinayetlerin son bulması, yaraların sarılması için o günlerde padişahın gayretleri hatırdâ tutulursa belki şairin bu padişaha muhabbet ve hürmeti daha kolay anlaşılabilir.

² Minhâc, esasen “Açık ve geniş yol”; mecazen “Bir kimsenin belirli bir amaca, ideale erişmek için tuttuğu yol, benimsediği inanç, görüş” demektir. Bkz. İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lügati), Kubbealtı Neşriyat, C.2, İstanbul 2006, s. 2078.

Bir-İki Söz:

Dış kapağında “Maarif Nezaret-i Celilesinin Fi 8 Muharrem sene 315 ve fi 28 Mayıs sene 313 tarihli ve 161 numarolu ruhsatnamesiyle tab olunmuştur” kaydı bulunan ve “Erkân-ı Harbiye Kolağalarından Receb Vahyî” imzasını taşıyan, devri için “atipik” denilecek bu küçük eserin (Receb Vahyî, 1315) sunuş yazısında şair, eserini Girit Adası’nda yaşayanlar üzerine kaleme aldığını belirtir. Girit Müslümanlarının maruz kaldıkları zulüm ve çektikleri acıların bütün Müslümanlar için ıstırap verici olduğunu fakat parlak sıfatlarla övdüğü Padişahın, her zamanki gibi cömertlik ve keremiyle yaraları sardığını, böylesi durumlarda açılan yardım defterlerinin, sandıklarının da doğrudan Padişahın keremiyle ilgili olduğunu, nihayet kendisinin de “karınca kadarınca” bu yardım kampanyasına destek olmak üzere bu eseri yazıp neşrettiğini belirtir. Açıkça zikredilmez ama kitabın satışından elde edilecek gelirin Girit Müslümanlarına gönderileceği sezdirilir.

Döneminde Türk matbuatına ciddî oranda aksetmiş bir mesele olan Girit hadiseleri etrafında hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur. En önemli cüz’ü, Giritî Hüseyin Nesimî ve Mehmed Behcet tarafından yazılan ve çeşitli alt başlıklarla 6 cüz olarak neşredilen *Girit Hailesi* (1313-1319) olan bu literatür içerisinde yazarı belli olmayan *Girit Hristiyanlarının Nümûn-i Mezalimi* (1312), yine anonim *Girit İhtilâli* (1314), Nazikter Muzaffer [Yusuf Niyazi], tarafından kaleme alınan *Girit Kurbanları* (1326) ve M.İ.C.İ. [Girit Muhibb-i İnsaniyet Cemiyet-i İslâmiyesi]nin neşrettiği *Girit Vakayiine Atf-ı Nazar* (1313) bu eserlerin ilk akla gelenlerindedir. Girit olayları devam ederken matbuatta da pek çok yazı ve şiirler neşredilmiş, halk nazarında ve nezdinde olayın canlı kalmasına gayret edilmiştir. Ayrıca bazı gazeteler, olayların yaşandığı günlerde bütün dikkat ve mesailerini Girit’e hasretmişler, bu çerçevede “fevkalade nüshalar” yayımlamışlardır. *Girit Ahali-i İslâmiyesi Muhtacîni Menfaatine Mahsûs Resimli Gazete Nüsha-i Fevkalâdesi* (1315) başlığıyla ayrıca bir kitap olarak çıkan Resmi

Gazete'den başka Ahmet Midhat'ın *Tercüman-ı Hakikat*'ı ve Ahmet İhsan'ın *Musavver Servet-i Fünun*'u da *Tercüman-ı Hakikat ve Musavver Servet-i Fünun Gazeteleri Tarafından Müştereken Tertib Olunup Girit Muhtacine İaneten Nüsha-i Yegâne-i Fevkalâde* başlığıyla - yine kitap şeklinde - fevkalade bir nüsha neşrederler.

Türk-Yunan Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin mutlak zaferiyle sonuçlanmasına (19 Mayıs 1897) rağmen vukua gelen Girit hadiseleri, bu anlamda bir müddettir bireysel, melankolik ve santimantal konuların hâkim olduğu edebiyatta millî bir hava estirir. Kendi içine kapanan pek çok şair, ister istemez devam eden savaş ve zaferlerle sade ve samimî dille millî şiirler söylemeye başlar.³ Mehmed Emin'e uzun sürecek bir şöhret kazandıran Türkçe Şiirler'i bu hengâmede çıkar. O sıralar 13 yaşında olan Yahya Kemal'in

*Seyf-i adli saldılar
Tırnova 'ya daldılar
Tırhala 'yı aldılar
Şanlı Türk askerleri*

şeklindeki ilk şiiri de aynı zaferin sevki ve şevkiyle yazılmıştır (Banarlı, 1997: 69). Edebiyata akseden bütün bu dinî ve millî heyecan hatırdaki tutulursa Recep Vahyî'ye Minhâcü'l-Mî'râc'ı yazdıran motivasyonun ne olduğu daha rahat anlaşılır. Kaldı ki bizzat cephede çarpışmamışsa da Recep Vahyî bir askerdir ve Girit gibi Osmanlı coğrafyasında yaşananlardan haberdar olmaması düşünülemez. Bu arada Vahyî'nin, bu hadiselerin vukuundan tam 30 yıl önce Girit'in en büyük şehri Kandiy'e doğduğunu yani Giritli olduğunu (İnal, 1970: 1902), belki de akrabaları ve arkadaşlarından aldığı haberlerle yaşanan hadiselerden ve çekilen zulümlerden layıkıyla haberdar olmuş olabileceğini önemle belirtmeliyiz. Vahyî, devlet hizmetinin

³ Konu hakkında bir doktora tezi mevcuttur: Erol Ülgen, 1897 Türk-Yunan Savaşının Türk Şiirindeki Akisleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul 1993.

olabileceğini önemle belirtmeliyiz. Vahyî, devlet hizmetinin bir kısmını Girit'te ifa etmiştir ayrıca.

Şair, Minhâcü'l-Mî'râc'ın Sunuş'unu, yine padişaha dua, ayrıca tedbirin kendisine ve takdirin Allah'a ait olduğunu vurgulayarak bitirir.

1. Tevhid-i Münâcât: Bir-İki Söz'ün ardından Vahyî, bir Besmele çekerek Tevhid-i Münâcât başlıklı 24 beyitlik bir manzumeye yer vermiştir. Farklı bir kompozisyona, monotonluğu birkaç defa kıran tür ve form tercihlerine sahip olan Minhâcü'l-Mî'râc da -divanlardaki na'tlerden önce mutlaka münâcât gelmesi gibi- klâsik miraciyeler, mevlidlerde görüldüğü üzere Allah'a sesleniş ve yakarıyla başlamaktadır. Aruzun mef'ûlü / mefâilü / feülün kalıbıyla yazılan bu kısa şiirin başlığının Tevhid veya Münâcât olmayıp Tevhid-i Münâcât olması dikkate değer bir durumdur. Bu Tevhid daha önce "çarp-raz kafiyelendirilmiş on iki dörtlük" olarak değerlendirilmişse de (Akar, 1980: 234)⁴ biz bunun mesnevî tarzında yani her beyti kendi içinde kafiyeli 24 beyit olduğu kanaatindeyiz. Bu hem mısra ve beyitlerin orijinal metnin sayfa içerisindeki konumları hem de her beytin kendi içinde bir anlam bütünlüğü oluşturmasındandır.

Bu 24 beyitte Allah'ın yüceliği, Kerim ve ihsan sahibi; âlemleri doğuran, ufukların ziyasının sebebi olduğu, öyleyse zâhire aldanmamak gerektiği, görünen ve görünmeyenin Hak'tan olduğu, ibret gözüyle bakıp bütün yaratılmışların O'ndan olduğunun bilinmesi gerektiği vurgulanır. 7. beyitte Vahyî lisanının Allah'ı zikrettiğini ama can kulağının da bunu işittiğini belirtir.

Sonraki beyitler genellikle Esmâü'l-Hüsna çerçevesindedir. Bu Tevhid'de Vahyî'nin rehberinin Esmâü'l-Hüsna olduğu ve Allah'ı Azîm, Hayy, Kadîm, Rahman, Rahîm, Hallâk,

⁴ Hakan Yekbaş da bu mısraları dörtlük şeklinde okumaktadır. Bkz: "Receb Vahyi ve "Leyle-i Regâib" Adlı Regâibiyesi", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 17, Bahar 2011, s. 216.

Bedî ve Rezzâk gibi güzel isim ve zâtî sıfatlarıyla andığı görülmektedir.

Metnin devamında yer ve semanın Allah'a secde ettiğini, O'nun mekândan âzâde ve cihanın mabudu olduğunu vurguladıktan sonra şair uğursuz nefis elinden kendisini kurtarması için Allah'a niyaz eder. İşlerinin, işlediklerinin hep yasak şeyler ve kendisinin mücrim ve isyankâr olduğunu, ibadetinin olmadığını, dolayısıyla adaletinden korktuğunu söyler (Vahyî-suçları yüzünden- adalet değil, lütuf beklemektedir. Adaletin, kendisi aleyhinde olduğunu bilir). Rahmet diler, Allah aşkıyla vücudunun yandığını, cehennem kendisini yakamayacağını ekler. Nihayet Mevlid müellifi Süleyman Çelebi'nin

*Allâh âdın zikredelim evvelâ
Cümle işde vâcib oldur her kula*

beytini hatırlatırcasına

*Allâh dedikçe hak olur söz
Allâh derim ehakk olur söz*

diyerek bu kısma nihayet verir.

Açıkça görülmektedir ki bu Tevhid, 20 asrın hemen başında Türk şiir dilinin geldiği noktadan, süs ve yapmacıktan, sanat ve edebiyat kaygısından uzak, dupduru ve samimî bir lisanla söylenmiş bir manzumedir. Zira burada mevzu ve muhatap, çeşitli beklentiler içinde olan insan değil, Allah'tır. Ve şair, sunî, zorlama bir dil ve üslûbun samimiyete zarar vereceğinin pekâlâ bilincindedir. 1899 / 1900 gibi Servet-i Fünun dil ve estetiğinin hâkim olduğu yıllarda neşredilen bu metinde sanat endişesi, imaj ve müzikalite arayışı; her şeyden önemlisi şiiri herkesin malı olmaktan çıkararak ve belirli bir estetik ve poetik seviyenin kârı hâline getiren kapalı söyleyişten eser yoktur. Miraciyenin tamamı gibi bu Tevhid de Türkçenin vokabüler bakımından Arapça ve Farsçanın ciddi şekilde tesiri altına girmediği, en azından şiir dilinin henüz ağırlaşmadığı berrak 14.

asır Türkçesiyle yazılmış gibidir. altına girmedığı, en azından şiir dilinin henüz ağırlaşmadığı berrak 14. asır Türkçesiyle yazılmış gibidir.

*Mücrim kulunum ibâdetim yok
İsyân ve günah bende pek çok*

tarzı beyitler bu Türkçenin tipik örneklerindedir.

2.Leyle-i Regâib: *Minhâcü'l-Mî'râc'*ın 2. bölümünü teşkil eder. Anlaşıldığı kadarıyla Receb Vahyi eserinin kompozisyonunu biraz da “kandil geceleri” ekseninde belirlemiştir. Zira eser bir “miraç”ıyedir, Mevlid de Regâib gecesi de metinde ayrı ayrı yer bulur. Oysa klâsik miraciyelerin kompozisyonunda Regâib gecesine ayrı bir yer verildiği pek görülmez.⁵ Bu, doğrudan doğruya Vahyi'nin seçim ve tercihidir. Şu da var ki 3. bölüm olan Mevlidü'n-Nebî'den önce Vahyi'nin, ismini, kendisine *rağbet edilen şey, bol ve değerli bağış*” anlamlarına gelen “rağibe” kelimesinden alan Regâib gecesini zıkr ve tebci etmesi biraz da bu gecenin, Hz.Muhammed'in anne rahmine düştüğü gece olarak benimsenmesindedir (Tekeli, 2007: 536).⁶ Her ne sebebe binaen olursa olsun Vahyi'nin bu tasarrufu, belli bir mantık ve plân arayışının sonucudur. Önce her şey ve herkes gibi Hz.Muhammed'in de yaratıcısı olan Allah tazim ve tebci edilmiş, Regâib Gecesi zikredilmiş, ondan sonra doğuma, Mevlid'e gidilmiştir. Miraciye de arkadan gelecektir.

“Leyle-i Regâib”, müsemmen nazım şekliyle yazılmıştır. Yani sekizer mısralık bentlerden oluşmaktadır. 9 bentten oluşan bu manzumede “aaabcccb / dddefffe...” şeklinde bir kafiyeleniş söz konusudur. Her bendin ilk üç mısra ile beş, altı ve yedinci mısraları kendi içinde, dördüncü mısra da son mısra ile kafiyelidir.

⁵ Şu da var ki uzun Mevlidlerde miraç gecesinin anlatıldığı Miraciyeler gibi Regâib gecesinin faziletinin söz konusu edildiği Regâibiyeler de vardır. Ama 51 sayfalık bir Miraciye'de ayrı bir Regâibiye'ye yer verilmesi dikkate değerdir.

⁶ Bu kabul ve inanca dair bazı alıntılar ve Minhâcü'l-Mî'râc içindeki Regâibiye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Yekbaş, a.g.m., 204-224

Regâib Gecesine hitapla başlayan **ilk** bendde, bu benzersiz gecenin, bu batmayan güneşin, ihsanların en güzeli; yüceltilmesin vacip olan, âlemi süsleyen bir nur olduğu vurgulanır. Gecenin sadece Mevlâ'nın feyzi için arza indiği belirtilir. **İkin-ci** bentte de Servet-i Fünun şiir dilinin çok sevip kullandığı “ey, ey” nidalarıyla aynı hitap devam eder: Geceye “ey yücelikler gecesi, ey gecelerin övüncü, zeval bulmaz nur, mânâlar dolu gecesin, arzın kamerisin, âsumanın feyzisin, insan ve cinlerin gıpta ettiği” şeklinde hitap edilir.

Şüphesiz bütün bu sıfatlar, bütün bu övgüler Regâib Gecenin haram aylardan, Kur'an-ı Kerim'de yüceltilen üç aylardan olmasından ve Hz.Peygamber'in doğum sürecinin bir aşaması olmasındandır. Nitekim **üçüncü** bentte Regâib, “saadete mazhar bir muhabbet gecesi, hidâyet hâlesi” olarak tavsif edilir. Bu en mübarek gecenin bedrinin âlemlere fer verdiği, (gecenin) mukaddes yıldızı(nın), ziynetinin yeryüzüne zarafet kattığı belirtilmiştir. Nazım ve nesirde tebcil, tazim ve tasvir gibi durumlarda dilin ağırlaştığı, sıfatların arttığı bilinen bir durumdur. Regaibiyenin bu bendinde de görülen budur.

Müteakip **dördüncü** bentte de aynı “aşk-ı Nebî” kendisini göstermeye devam eder. Hz. Muhammed kâinatın aydınlatıcısı, her devrin, her çağın bilineni, iki âlemin sultanı, anne ve babasının nuru, Allah'ın mahbubu, kerem dolu bir varlık, övülen ve şereflenmiş, hamd sahibi Mustafa'dır, ”seçilmiş”tir.

“Sen gelmeseydin ey nûr” mısraı ile başlayan **beşinci** bent de samimî dil ve söyleyişin güzel örneklerini barındırır. Şaire göre eğer o nur (olan) Peygamber gelmeseydi dünya harap olacaktı, cihanı gelişiyle mamur eden, zamana kıymet veren, bizzat Hz.Muhammed'dir. “Ahsen-i menâkıb, eşref-i metâlib” gibi sıfatlarla Vahyî geleneğe bir kez daha bağlanır. Hz.Peygamber'den ayrı olduktan sonra ümmetin de cennete tâlip olmayacağı belirtilir.

Altıncı bend, şairin kısa sayılabilecek bu Miraciye'de “Leyle-i Regâib”e neden rağbet ettiğine dair bir ipucu barın-

dırır. Zira Recep Vahyî, Hz.Peygamber'in baba sulbünden ana rahmine düşüşünün Regâib Gecesi'ne rast geldiğinin farkındadır. Mesken'in "sulb-i peder" ve en emniyetli yerin ezel feyzi olduğunu söyler. "Doğ doğ ki her nişîmen / mecbûr-ı minnetindir" diyerek Hz.Peygamber'in, anne ve babasına şeref verdiğini, ayrıca doğduktan sonra bulunacağı her yerin Hz. Peygamber'le izzetleneyeceğini vurgular. Sonra tekrar Regâib'e dönerek bu en parlak ve temiz geceye cihanı süslediğini söyler. O Nur'un (Hz. Muhammed'in) de, O Anne'nin rahmi feyzine emanet olduğunu ekler. Bu bent boyunca da çeşitli imalar, ihâmlar, kinayeler ve tevriyeler söz konusudur. Belki de asırlardır doğu edebiyatlarında tekrarlanan bir mazmunu tatbikle şair, gecenin hâmile olduğunu söylemiştir. Gece hamiledir ve kan rengi şafaklarda güneşi doğurması söz konusudur. Buna göre de o Nur'un emanet olduğu Regâib bir annedir. Hz.Peygamber'in burada Nur olarak zikri "gece / güneş / doğum" imgesini güçlendirmektedir.

Yedinci bentte gözle görülür bir sadelik söz konusudur. Zira burada artık şairin Hz.Muhammed'e olan muhabbet, hürmet ve hasretinin ifadesi, zikri başlar. Böylesi bir muhabbet de ağır, süslü, sunî kelimelerle değil sadece ve samimî bir dille yapılabilir:

*Kuşlar, bütün çiçekler
Cin ve beşer, melekler
Bâlâda hep felekler
Zâtınladır mübâhî*

*Ger olmasaydı bedrin,
Olmazdı kadri Kadr'in,
Sensin reisi sadrın
Ey cilve-i İlâhî*

Çünkü "nûr-ı evvel" olan Hz. Muhammed, âlemin yaratılış sebebi -klâsik şairlerin pek sevdikleri tabirle "Levlâk" varlıkların varlığıyla övündüğüdür. O'nun bedri olmasaydı,

Kadir Gecesi'nin de bir değeri olmayacaktı. “Sadr”ın tevriyeli okunuş ve algılanışıyla O hem gönüllerin reisi hem en şerefli yerin sahibidir. O Allah'ın bir tecellisidir.

Sekizinci bentte Vahyî, Sonsuz Güzellik'in hakkı gösteren aynası olan Peygamber'in müştakı, visalinin muhtacı olduğunu söyler. Yine sıfatlarla, seçilmiş kelimelerle devam eden bu bendin bir yerinde, birdenbire dupduru ve hesapsız bir çılgılık karşımıza çıkar:

Artık yeter firakın!

Zira artık karanlığın yarıldığı, aydınlığın infilâk ettiği sabahın safa yüzlü güneşi olan Peygamber'e arzu ve iş-tiyak son raddededir.

Son bent, bahsi aktüel zamana, yani Vahyî'nin gününe, Hz.Peygamber'in getirdiği şeriatın şairin kendisi ve beşeriyet için ne anlama geldiğine dairdir. Vahyî; selâmetin Hz.Muhammed'in şeriatına uymakla, hidayetin, ancak O'nun aşkıyla, ayrıca mutluluğun da yalnız Hz.Peygamber'in feyziyle mümkün olduğunu belirtir. Kendisine “bu aşka başını vermesini” söyler. Aşk varsa güzellik de vardır... Âlem kâinatın sevinci olan Hz. Muhammed'in güzelliğinin esiri, Hz.Âdem O'nun güzelliğinin müjdecisi, Vahyî'nin kalemi de yine O'nun güzelliğinin kâtibidir.

Toparlayacak olursak: Bu Miraciye'de Recep Vahyî, doğrudan Mîraç hadisesine başlamamış, kısmen gelenekten saparak Regâib Gecesi'ne dair bir manzume kaleme almıştır. Zira Regâib, Mevlid'e, Nübüvvete, Mirâc'a giden yolun başlangıcıdır. Hürmete ve izzete lâyıktır zira onda tek kelimeyle Hz. Muhammed'in nuru emanettir.

3. Mevlidü'n-Nebî: Eserin 4. bölümüdür. Yukarıda zikredildiği üzere eserin kompozisyonunda Mevlid bahsi, Tevhid ve Regâib Gecesi'nden sonra ve Mîraç'tan hemen önceye konumlandırılmıştır. Mevlid kısmı da “Leyle-i Regâib”de hatta eserin başlığı Minhâcü'l-Mirâc'da görüldüğü gibi Türkçe değil Arapça tamlama esaslarına göre başlıklandırılmıştır. 19

hatta 20. asır dinî metinlerinde böylesi durumlar yok değilse de bu Arapça tamlama tercihinde bir geleneğe bağlanma, en azından geleneği devam endişesini sezme mümkündür.

“Mevlidü'n-Nebî”, aruzun “mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün” kalıbıyla yazılmış, aaba / ccde / eefe şeklinde bir kafiye örgüsüne sahip 4 mısralık 11 bentle, her bendin sonunda tekrarlanan

*Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu*

beyitlerinden oluşan bir “müseddes-i mütekerrir”dir. 4 mefâilün, Vahyî'nin çok sevdiği, başka eserlerinde de çok kullandığı bir kalıptır. Bu tercihin diğer bir sebebi de şairin, manzumeye başlamadan önce karar verdiği, zihnine yerleştirdiği “Bu şeb....” vurgusu olmalıdır. Bu da “bir açık, bir kapalı” heceye müsaade eden “mefâilün” tef'ilesini kullanmayı gerektirir.

Vahyî'nin bu manzumesi, müseddes-i mütekerrir formunda yazılmış ilk Mevlid veya Na't değildir. Şeyh Galib'in

*Sultan-ı rûsül şâh-ı mümeccedsin Efendim
mısrasıyla başlayan ve her kıtanın sonunda yer verilen*

*Sen Ahmed ü Mahmûd u Muhammed'sin Efendim
Hak'dan bize sultân-ı müeyyedsin Efendim*

beytinin yer aldığı meşhur eseri de aynı şekilde yazılmıştır. Belki de değişik kafiye, vezin ve nazım şekillerini kullanmaktan zevk alan Vahyî'nin buradaki rehberi de Galib Dede olmuştur. Şu kadar var ki bu bent / kıta sonlarında aynen korunan beyit, şaire her bende değişik vadilerde dolaştıktan sonra asıl vurgulamak istediği kişi veya mevzu'a bir dönüş imkânı sunmakta ve okuyucuya aktarılacak istenen his veya fikrin yerleşmesine yardımcı olmakta, hatırdaki kalışı kolaylaştırmaktadır.

İlk kıtanın ilk beytinde Hz.Peygamber'in doğduğu gece, semâ sâkinlerinin dünyaya "reşk ettikleri", onu kıskandıkları vurgulanır. Hoş bir tezaadın yakalandığı beyit, yerin, Hz.Muhammed'le şereflendiğini söyleyen ve Hattat Mustafa Râkım'ın yazısıyla şöhret bulan

*Basmaşa mübârek kademin rûy-i zemîne
Pâk etmez idi kimseyi hâk ile teyemmüm*

mısralarını andırır. İkinci mısradaki "hikmet feyyâzının" her yere nurlar bahşettiği, o pâyesi gökyüzü kadar yüksek olan zâtın yere ayak bastığı (arz ve âsüman üzerinde bir tezat daha icra edilir) ve cihanın övücünün toprağa süs verdiği belirtilir. Şairin pek çok ismini ya da sıfatını kullanmak yerine Fahr-i Cihan demesinin sebebi, Hz.Peygamber'in cihanı teşrifıyla alâkalı olsa gerektir. İleride de görüleceği gibi Vahyî çok başarılı bir tenasüp ustasıdır. Bundan sonra "bu gece doğuşuyla cihanı cennetler evine döndüren, zemini ve zamanı emniyetli kılan Hakk'ın Nuru'nu" söyleyen mütekerrir beyit gelir. Bu beyitte geçen "cihan / cinan" ve "emin / eman" kelimeleri arasında hem mânâ hem de ses benzerliği noktasında ilişkiler vardır. Bu tekrar beytinde iki kez ve metnin tamamında defalarca geçen "emîn, emân" ısrarları, Hz.Muhammed'e henüz Nübüvvet bahşedilmeden evvel de "Muhammedü'l-Emîn" denmesiyle ilgili olsa gerektir. Hz.Muhammed'in doğumuna yakın Arap yarımadasının ve genel olarak dünyanın dirliğini, düzenini, adaletini yitirmiş olması da bir sebep olarak düşünülebilir.

İkinci kıta "bu gece"nin nasıl bir gece olduğunun sanatlı tavsifleriyle devam eder. Bu gece amber ve hoş ter kokulu, keremler dolu, çiçeklerin kıskandığı, mutlu, safalar veren, övülmüş, nurlu Hz.Peygamber'in doğduğu bir gecedir. Kıtada ilginç bir şekilde "muanberdir, müzehherdir, safa-verdir, münevverdir" kelimelerinden önce virgöl konulduğunda anlamın oturduğu bir düzen söz konusudur. Bir de "mefâilün" tefilesi gereği Vahyî bu kelimeleri, mısralarda yer alan önceki terkiplerden ayrı düşünmüş, bu kutlu ve nurlu geceyi mısra sonlarındaki bu kelimelerle ayrıca tavsif ve tebcil etmiştir.

*Bu şeb doğdu Hudâ mahbûbu Allah'ın müzekkâsı
Bu şeb kıldı kudümü âlemi envâr deryâsı
Bu şeb erdi bütün ekvâna Mevlâ'nın tecellâsı
Bu şeb meşhûn-ı hissiyât eder her kalb-i hassâsı*

şeklindeki 3. kıtada şimdi Vahyî dikkatini ve dikkatimizi, geceyle birlikte Hz.Peygamber'in kendisine çevirir, çeker. (Esasen değişen bir şey yoktur. Gece de zaten Hz.Peygamber'in doğumu yüzünden kutludur). Kıtada Allah'ın tertemiz kıldığı sevgilisinin bu gece doğduğu; Hz.Peygamber'in kudümünün dünyayı nurlar denizine çevirdiği; bütün kâinata Allah'ın tecellisinin bu gece erdiği ve gecenin her hassas kalbi hislere gark ettiği vurgulanır.

İlk mısrada geçen ve “temizle-” mânâsına gelen “tezkiye” ile akraba olan müzekkâ kelimesi ile kastedilen, büyük bir ihtimalle “şakk-ı sadr” hadisesidir. Bu, Cebrail veya iki meleğin gelip Hz.Muhammed'in göğsünü yarmaları, kalbini çıkarıp yıkamaları (O'nu her türlü beşerî noksandan tezkiye etmeleri ve mânâ ile doldurmaları) ile ilgili bir manevî ameliyattır. Muhaddisler, bu hadisenin, Hz.Peygamber henüz sütanesi Halime'nin yanındayken ya da daha sonra, 13-14 yaşlarında veya Nübüvvet'in ilk zamanlarında, nihayet Miraç'tan hemen önce gerçekleşmiş olabileceğini söylerler (Ahatlı, 2010: 38-44). Vahyî bu zamanların hepsini kastetmiş olabilir. Ama bu manzumenin bir Miraciye içinde olduğu hatırda tutulursa şairin son rivayete riayet ettiği sonucu çıkar. Miraç'tan yani Hz.Muhammed'in aracısız şekilde Allah'a mülâkatından önce olması ihtimali, Allah'ın karşısına çıkmadan önceki bir hazırlanmayı düşündürür. Her ne şekilde ve Recep Vahyî hangi habere itibar etmiş olursa olsun, “Beni Rabbim terbiye etti, en güzel terbiye ile terbiye etti.” diyen Hz.Peygamber'i tertemiz kılındığı inananlarca müsellemler bir hakikattir.

İkinci mısrada geçen “kudüm” kelimesinde hoş bir îhâm söz konusudur. Zira kudüm “uzak bir yerden gelmek, ayak basmak” mânâsına geldiği gibi hem “ayak” hem “uğur” demek olan “kadem”i çağrıştırır. Hz.Peygamber'in dünyaya

gelişi ve yere ayak basışı herhangi geliş, ayak basış değildir. Vahyî'ye göre O'nun kudümü, dünyayı nurlar denizine çevirir. Zira O'nun doğduğu gece kâinata Allah'ın tecellisi ermiştir. Bu gece her hassas kalp, güzel, yüce hislerle dolar.

4. kıtada baştan başa sema sâkinlerini ilâhî ve nebevî bir neşve ile raks ettirenin bu gece olduğu, çaresizlere derman olacak çarenin bu gece verildiği, Allah'tan ihsan ve atânın bu gecede beklendiği, hata ve isyan ehlinin Allah'tan bu gece af dilediği vurgulanır ve kıta, tekrar beyti ile tamamlanır. Sahih ve muteber kaynakların şehadetinden yoksun da olsa Regaib Gecesi'nin faziletleri bağlamında, Regâib kelimesinin “rağbetler” mânâsına geldiği, Allah'ın kullarına rağbet ettiği, dolayısıyla kulların da yaratıcılarına özel bir rağbet gösterdiği, bu gece yapılan istiğfar ve ibadetlerin makbul olacağına dair bir kabul ve kanaat söz konusudur. Recep Vahyî'nin, diğer kıtalarda olduğu gibi burada da Regâib Gecesi boyunca mânâ ve madde âleminde, latif ve kesif iklimlerde bir heyecanın, bir neşvenin ve coşkunun olduğunu vurgulaması bundan olsa gerektir.

Mısraların ikiye bölündüğü 5. kıtada feleklerin, Hz.Muhammed'in doğumu dolayısıyla sevinç ve mutlulukla raksa girdiği, (sema ehli) meleklerin Hz.Muhammed'in nurundan feyizler alıp arza indikleri, O'nun zuhuru nurundan semanın parladığı, o Sevgili'nin gelişiyile kâinatın safâ bulduğu belirtilmektedir. (Felek, “gökyüzü” demekse de eski telâkkiye göre “dünya, kâinatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler.” (Pala, 2020: 159) Felekler daima hareket hâindedir, feleklerin dönüşü de insanlarına hayatlarına tesir eder. Çark-ı felek tabiri de buradan gelir. Buradan bakılırsa feleklerin raksa durması yadırganacak bir imaj değildir.) Görüldüğü üzere bu kıtada da Hz.Peygamber'in doğumunun semavî varlıklar nezdindeki tesirlerine dair mısralar devam ettirilmektedir. Mevlid metinlerinin en meşhuru olan ve her Mevlid yazarında az veya çok etkisi olan Vesiletü'n-Necât'ta da

*Mahlûkâtın hepsi sevindi o ân
Dirilip âlem yeniden buldu cân
Kâinattaki her şey edip sedâ
Çağrışarak dediler ki, merhabâ*

gibi mısralar söz konusudur. Kaldı ki Hz.Muhammed'in bütün mevcudâtça mübarek olduğuna dair pek çok âyetin yanısıra Ahzâb Suresi 56. âyette de Allah'ın meleklerinin Hz.Peygamber'e salat u selâm ettikleri belirtilir ve iman edenlerin de "tam bir teslimiyetle" O'na salât u selâm etmeleri emredilir. Zira Hz. Muhammed İslâm itikadına göre "Resulü's-sakaleyn"dir, "ins ü cân Peygamberi"dir.

Bir sonraki kıtada Vahyî, bu kutlu doğuşun artık "vicdanlar, iz'anlar, hayranlar, insanlar" üzerindeki etkilerini söz konusu eder. Bu "mevlid", vicdanları mutlu etmiş, onlara sefa vermiş, akılları, idrakleri şaşırtmış, hayranları visale erdirmiş ("hayret" tasavvufta başlıbaşına bir makamdır ve Hz.Peygamber'in "Rabbim, sana olan hayretimi artır." şeklinde bir hadisinin bulunduğu inanılır.) insanları ilâhî affa mazhar kılmıştır. Yani Allah, kulu ve Resulü olan Hz.Muhammed ile görüşmesi hürmeti ve izzetine günahkâr ve isyankâr kullarını affetmiştir.

7. kıta doğrudan Hz.Muhammed'in yüksek sıfatlarla tavsif edildiği bir kıtadır. Bu kıtanın da mısralarını, belirli bir yerden (2 buçuk tef'ileden) sonra araya bir virgül koyarak okumalıdır. Şöyle ki: Recep Vahyî, her mısradaki bir klişe icra etmiş zaten bütün manzume boyunca tekerrür eden "bu şeb doğdu..." kalıbından sonra hemen hemen aynı vezinden kelime ve terkiplerle Hz.Peygamber'i tavsif etmiş, mısraın 3. kısmında "zât" tekrarıyla birer sıfat daha kullanılmıştır. Bu mısralara göre bu gece "ahlâkı övülmüş, cisme, ete-kemiğe bürünmüş nur" doğmuştur. Bu ilk mısradaki "Mahmud" sıfatı herhâlde gelişigüzel kullanılmış değildir. Bilindiği üzere Mahmud, Hz.Muhammed'in en çok bilinen ve zikredilen 4 isminden birisidir ve "övülmüş" mânâsına gelir. "Nur" da Peygamber'le en çok ilişkilendirilen kavramlardan birisidir. Ku'ran-ı

Kerim’de “sirâcen münîr” (apaydınlık bir kandil) (Ahzâb, 46.) olarak tavsif edilen Hz.Muhammed’in karanlıkta kalmış fertler ve cemiyetler, genel mânâda beşeriyet için aydınlık kaynağı olduğu vurgulanır.⁸

8. bendde de Mevlid gecesinin, kederli âşıkları “Sevgili”ye ulaştırdığı, aynı şekilde sevgiliye müştak ve hayran olanları razı ve hoşnut ettiği; bîçare hastaları dermana saldığı, firak derdi çekenleri ihsanlara nâil ettiği ifade edilir. Müteakip bentlerde de bu gecenin kudsiyeti, ehemmiyeti yüceltici sıfatlarla zikredilmiştir. Vahyî, geceyi tavsif ederken zaman zaman “cümle-i fikr-i me’ânîdir, muammadır, mahrem-i esrâr” gibi sıradışı sıfatlar kullanmakta, bu doğumun herhangi bir doğum olmadığını, bu gece doğan yüce Zât’ın büyük sırlardan haber verecek kişi olduğunu vurgulamaktadır. Son bendde yer alan

*Sana Mevlâ demiş kim: Rahmeten li’l-âlemînsin
Ne istersen kabûlümdür ki mahbûb-ı güzînimsin*

mısrarlarındaki doğallık ve samimiyet metnin yazıldığı dönemin şiirinde misli zor görülecek bir başarıyı ifade eder.

3.Mi’râcü’n-Nebî: Minhâcü’l-Mi’râc’ın asıl ve form yönünden en girift kısmıdır. Bu girift yapının nasıl olduğunu, şairin hangi bendde genel olarak ne söylediğini yeri geldikçe izah edeceğiz. Şu kadar var ki bu karışık yapının, “macerâ”nın tek bir düzlemde anlatılmamasının asıl sebebi Receb Vahyî’nin ara ara coşan, taşan Peygamber muhabbetidir. Bu aşk derecesindeki muhabbet, bu hürmet Vahyî’ye, hadiseyi soğukkanlı şekilde anlatma imkânı vermez. Şair tam kendisini ve okurunu Miraç’a, o gece yaşananlara, varılan menzillere, görüşülen kimselere, şâhit olunanlara verecekken

⁸Türkçede Hz.Peygamber’le ilgili olarak yazılmış pek çok eserde bu “nur” vurgusu vardır. Necip Fazıl’ın Çöle İnen Nur’u (ki Necip Fazıl, hürmetinden Hz.Peygamber’i adıyla pek zikretmez, “Işık Peygamber”, “Ufuk Peygamber” olarak anar.) bunlardan birisi olarak hatırlanabilir.

*Bir gazel tarh edeyim aşkına mağlûb oldum
Kılma eş'ârımı red, şevkına meclûb oldum*

tarzı ifadelerle tegazzüller kaleme alır.

Şair kitabın yazılış sebebi olan bu esas kısımda evvelâ, Süleyman Çelebi'nin de vezni olan “fâilâtün / fâilâtün / fâilün” ve mesnevî tarzı bir kafiyelenişle (aa, bb, cc...) 16 beyitlik bir başlangıç yapar. Henüz ilk mısrada da “O Resûl-i Kureşî” diyerek bizi Miraç gecesinin zaman ve mekânına götürmek ister ve 4. beytin ilk mısraında “Ümmü Hânî evine bir gece mihmân oldu” diyerek okuru, istediği iklime dâhil etmeye muvaffak olur.⁹ (Vahyî'nin hemen hiçbir mısraı ezberlenmiş, klişe veya gelişigüzel söylenmiş değildir. Hiçbir ifade tesadüfün yardımına da bırakılmamıştır. Bu yüzden meselâ bu ilk mısrada “O Resûl-i Kureşî'yi “fahri semevât u zemîn” olarak tavsif eder. Zira Miraç zeminden semâya, hatta onun da üzerine yapılmıştır. Yani Hz.Peygamber'in övgüsü konunun geldiği bu noktaya göre yapılmaktadır. Kaldı ki “mirâc”, “urûc” yani “yüksele” mânâsına gelir. İkinci mısra da “bezmi-İlâhî güzeli” denmesi boşuna değildir çünkü Hz.Muhammed o gece ilâhî bir bezme vâsil ve dâhil olacaktır. Bu ilk 16 beyitte Cebrail, Hz.Peygamber'e Allah tarafından yapılan daveti ve eflâkın, kendisinin zatına müştak olduğunu belirtir, ardından yukarıda belirtilen 10 beyitlik bir gazel gelir. Gazelde baştan sonra, Hz. Peygamber'in kâinat için önem ve değeri vurgulanır. Nihayet Vahyî, şefaati niyazıyla gazele son verir.

Miracın anlatımına devam edildiği ikinci fasıl (eserin matbu nüshalarında, aralara fasıl değişmelerini gösteren yıldızlar konulmuştur) “mef'ûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün” vezinli ve 18 beyitlidir. Bu fasılda da Hz.Muhammed'le Cebrail'in yolculuk üzerine konuşmalarına devam edilmiştir. Ardından bu kez şair

⁹ Ümmü Hânî, bilindiği gibi Ebu Tâlib'in kızı ve Hz.Ali'nin kardeşidir. Eserin yazımına sebep “gece yolculuğu”, Peygamber'in, Ümmü Hânî'nin evinde misafir olduğu gece vuku bulmuştur. Yaşadığı Mirâc hadisesini Hz.Muhammed'in, en önce Ümmü Hânî'ye anlattığı kabul edilmektedir.

*Aşkınla cûşa geldim şevkım çoğaldı tekrâr
Manzûmemi kabul et ey Mustafâ-yı muhtâr*

diyerek “me’fûlü / mefâîlü / mefâîlü / feûlün” vezniyle kaleme alınmış 5 beyitlik bir na’ta yer vermektedir. Tahmin edileceği üzere burada da Hz.Peygamber’in övgüsü, iştîyâkı ve O’nun, Allah’ın rahmetine sebep oluşu vurgulanır.

Bu kez 4 mefâîlün’le yazılmış (görüldüğü gibi eser her mânâda, klâsik tabirle mütenevvidir, nazım şekilleri, kafiye düzenleri ve vezinler sürekli değişmektedir) 23 beyitlik diğer fasıl “o dem ki” diye başlar ve maceraya devam edilir. Bu yolculuğun biniti Burak’ın evvelâ Hz.Peygamber’den kaçıışı, Cebrail’in bu hâle taaccübü, hâlbuki Resulullah’ın böyle bir yolculukta biniti oluşun saadet ve nimet anlamına geldiği söz konusu edilir. Burak Cebrail’in bu şaşırış ve sorusuna nesren şöyle cevap verir: “*Elbette bütün mahlukâtın hayırlısından kaçmak bence de hüsrandır, ziyandır. Fakat O’na kavuştuktan sonra O’ndan ayrı kalmanın elemi yakıcıdır. Bana vaad buyursun, bu yolculuktan sora da beni terk etmesin, unutmasın.*” Hz.Muhammed de “*Benimsin her dü âlem va’dim olsun kaçmagıl benden*” diyerek Burak’ın endişesini giderir. (“kaçmagıl” ifadesinde de görüldüğü gibi Vahyî, yer yer Süleyman Çelebi’nin eserinin diline yaklaşmakta, Eski Anadolu Türkçesi vokabülerine ait kelimeleri kullanmaktan çekinmemekte, okura sanki bu diyaloglar Türkçe yapılmış hissi ve zannı vermektedir.) Burak bu vaadi aldıktan sonra “uruc” yani şiirdeki ifadeyle “lâhut âlemine yolculuk” başlar. Melekler ve bütün sema ehli, Hz.Peygamber’i istikbal için gökten yere inmişlerdir. Cebrail, Hz.Peygamber’in rikabı olmak hasebiyle iftihar eder, Mikâil O’nun sıfatlarını zikreder.

“*O esnâlarda nâmus-ı Hudâ hem-râha söz açdı*” mısraıyla beraber, Hz.Peygamber’i tebcil ve tazim bu kez Cebrail diliyle yapılır. (Şair, manzume boyunca Hz.Peygamber’in sadece insanlar değil, bütün kâinat hatta Allah nezdindeki de-

ğerini vurgulama ihtiyacı duyduğundan, hadisenin anlatımı sürekli inkıtaa uğramaktadır.) Vahyî, Cebrail için “nâmus-ı Huda” derken çok dikkatli ve şuurludur. Zira bir taraftan Grekçe “yasa, töre” anlamına gelen “nomos”tan türediği düşünülen namus kelimesi, diğer taraftan Arapça “sır” mânâsındaki “nems” masdarıyla ilişkilendirilir. “*Bu sebeple olayla ilgili rivayetlerde geçen nâmûs ve nâmûs-i ekber, “sır ortağı, gizli bilgiye sahip olan” mânâsı dolayısıyla Cebrâil diye anlaşılmıştır.*” (Ayдын, 2006: 381) Cebrail’in bu medihlerinden sonra Vahyî yine dayanamaz ve

*Yine şevkinle “Vahyî” geldi istiğrâka nazm etti:
Sana vakf etmeye ömr ü hayâtın kasd u azm etti*

diyerek 5 beyitlik bir naat söyler. (Bu gazelde de vezin birden değişir.) Tabî burada da Hz.Peygamber’in övgüsü, şairin sevgisi dile getirilir.Buradan sonra artık 44 beyit boyunca şair, Hz.Muhammed’in arş üzerindeki seyahatini, şahit olduklarını, aynı zamanda Hz.Peygamber’e müştak ve âşık olan gök ehlinin heyecanını, sevincini anlatır. O ezelf Sevgili gökleri seyrederek; o misafire, dünyada iken sırrına ve künhüne vâkıf olmadığı birçok hüküm ve rumuz açıklanır. Hz.Muhammed, Levh-i Mahfuz’u tettebbu eden İsrâfil’i görür, her nereye bassa orası meleklerin tavaf yeri olur, her neye nazar kılsa orası feyizler, lütuflar bulur... Sidre’ye varıldığında ise Cebrail, artık refakatinin buraya kadar olduğunu söyler. Peygamber, refikine kendisini kime tevdi ettiğini sorar. Cebrail

*Seni Rabbindir eden da ’vet eyâ kalbi selîm
Seni elbette konuklar o Hüdâvend-i Kerîm*

der. (Klâsik metinlerde, özellikle Mevlid ve Miraciyelerde sıkça geçtiği üzere Cebrail, Sidretü’l-Müntehâ’da kalmış, oradan ileriye bir adım dahi atarsa yanacağını ifade etmiştir. Bu söylem esasen Hz.Peygamber’in özelliğini, Allah’a olan yakınlığını; Allah’ın hiçbir varlığa lütfetmediği bir ihsanını ifade için kullanılır). Cebrail’i Sidre’de bıraktıktan sonra Hz.Peygamber’i Arş-ı Âlâ’ya Refref götürür. Refref, İslâmî literatür-

de hakkında çeşitli rivayetler bulunan fakat daha çok Hz.Peygamber'i Sidre'den "*Kürsü'ye götürdüğüne inanılan bir çeşit kuş veya yaygıdır.*"¹⁰ Nihayet Arş dile gelir ve Hz.Muhammed'e olan aşkıdan bahs ve kendisini "*Dinle bak hazretine kıssamı nakl edeyim*" ifadesiyle takdim eder. Yaratıldığı andan beri titrediğini, Hz.Peygamber'in cemali nuruna hayran olduğunu bildirir. Kendisini uzunca anlatan ve Hz.Peygamber'e birtakım tavsiyelerde de bulunan Arş'a Hz.Muhammed, "meşgul-i Huda" olduğunu, kendisini daha fazla dinleyemeyeceğini bildirir, yoluna devam etmek ister. Nazmın burasında Receb Vahyî "nûr-ı sırat" olarak tavsif ettiği Hz.Peygamber vasfında yine 5 beyitlik, önceki gazelleri makamında bir gazel daha söylemek ihtiyacını hisseder.

"İsra", devam etmektedir. Bu kez "ismine nur denen tevfk-i ilâhî" gelir ve selâmdan sonra Cenab-ı Allah'ın Peygamber'e müştak olduğunu, kendisini özleyip gözlediğini bildirir ve Hz. Muhammed'i değişik cepheleriyle över. Nihayet bir yere geldikten sonra bu "nur" da "*Bir adım bundan atarsam öte kalmaz eserim*" diyerek bulunduğu noktada kalır. (Cebraîl, Burak, Refref, Arş, Nûr... Geleneğin, dolayısıyla Vahyî'nin de bu varlıklara ayrı ayrı söz hakkı vermesindeki mânâ açıktır. Bunların hepsi, kendilerinin varlık sebebinin Hz. Peygamber olduğunu, yaratıldıktan bu yana Hz.Muhammed'i bekleediklerini, söz konusu gece, Hz.Peygamber'e bahşedilen lütufların, ihsanların başka hiç kimseye lutfedilmediğini defaatle vurgularlar. Bütün bu sözlerden maksat, Hz.Peygamber'in, Allah katındaki değerini ikrar içindir.) Nur da sözlerini bitirince şair, tekrar 5 beyitlik bir gazel terennüm eder.

Manzumenin müteakip kısmında artık Hz.Muhammed Allah'ıyla yalnızdır. Zaman ve mekândan münezzehtir esrarlı bir iklimde Hz.Peygamber bir vakit "hayran" kalır.

¹⁰ Ethem Cebecioglu Refref için "Kuşun kanatlarını yayararak hareket ettirmesine Arapça'da refref denilmekle birlikte aynı kelime efsanevi bir kuşun özel ismidir" bilgisini verdikten sonra "Refref aşk sembolüdür. Zira insanı Allah'a ulaştıran aşktr." demektedir. Bkz. Tasavvuf Terimleri & Deyimleri Sözlüğü, Anka Yay., İstanbul 2004, s. 513.

Âniden “gaybdan” bir hitap, bir davet gelir. Fakat Hz.Muhammed, nereye bakacağını, nereye gideceğini, ne yöne sesleneceğini bilemez. Nihayet kendisine “katresi, *Hz.Muhammed'i kemâl bahri kılan*” bir süt takdim edilir.¹¹

Mabud, abde selâm verir, celal ve izzetine yemin ederek lütfunun vahdet-sarayına ayak basanın yalnız Hz.Muhammed olduğunu bildirir. (Yani eserin burasında Hz.Peygamber’in övgüsü bizzat Cenab-ı Allah tarafından yapılır.) Yaratıcı, Hz. Peygamber’e konuşmasını ve istemesini emreder. İcabet kapılarının açık olduğunu söyler. Hz.Peygamber evvelâ “aksâ-yı maksadının” bu benzersiz temaşa olduğunu belirtir. (Aksâ ve maksat kelimelerinin yan yana oluşturdukları fonetik âhenk yanında şairin “aksâ” kelimesiyle yaptığı tevriye dikkatimizi çekmelidir. Kelime, miracın en mühim duraklarından birisi olan Mescid-i Aksâ’yı hatırlattığı gibi bir aslen “en son, en uzak” demektir. Yani Hz. Muhammed, bu seyahatten esasen Cenab-ı Allah’a visali ummuştur.)

Müteakip beyitlerde Cenab-ı Hak ile Hz. Muhammed’in konuşmalarına devam edilmektedir. (âşık) Hz. Muhammed, Allah’ın teklifini, büyüklüğünü, rahmetini ikrar eder, (maşuk) Allah da

Bilmez misin ki hilKate sen verdin iktizâ
veya

Min ba’de dehre gelmeyecek başka bir Nebî
Bundan da fazlın olmada zâhir güneş gibi

gibi mısra ve beyitlerle Hz. Muhammed’i bizzat taltif eder. Allah, huzurunu, miracı talep eden kullarına namazı haber verir; Hz. Muhammed de ümmetinin felahını, affını diler,

Sen yâ Muhammed ümmete benden götüür selâm
Ben rahmetle yarlıgadım cümlesin tamâm

¹¹ Miraç anlatılarında aslında Hz.Peygamber’e, üç ayrı kâsede, üç ayrı içecek (şarap, bal, süt) ikram edildiği, Hz.Peygamber’in sütü tercih ettiği hatta bunun üzerine Cebrail’in “fitratı seçtin” dediği bildirilir.

beytiyle Allah da, bütün ümmet-i Muhammed'i affettiğini müjdeler.

“Lâ taknetu” beşâretimi ver ibâdîma

diyerek rahmetinden ümit kesilmemesi lâzım geldiğini bildirir. Nihayet

*Keşf eyleyim hicâbımı seyr et cemâlimi
Hayretle kıl müşâhede nûr-ı celâlimi*

*Bir bak verâ-yı perdeye zâtım ayân sana
Bir sır u nükte kalmasın artık nihân sana*

beyitleriyle de cemâlini Habibine aracısız, perdesiz gösterir. Vahyî bahsin burasında, mevzuu değiştirmeksizin yeni bir fasıl açar. Yani konu değişmediği hâlde bu perdesiz, hicapsız, nikapsız görüşmeyi ayrıca anlatma gereği duyar. Bu görüşün ve görüşmenin ne demek ve bu mazhariyetin nasıl bir vakıa olduğunu vurguladıktan sonra da Hz.Peygamber'in “hükm-i fermân-ı İlâhî”ye uyararak Ümmü Hânî'nin evine avdet ettiğini haber verir. Hz.Muhammed, yatağını tetkik ve onun hâlâ sıca-cık, yorganının da terk ettiği üzere açık olduğunu fark etmiştir. Vahyî bu yolculuktaki esrarı tasvir ve beyan etmenin güç olduğunu haber verdikten sonra

*Yine cûş eyledi hâmem nasıl iskât edeyim
Bir gazalcikle sana şevkimi isbât edeyim:*

diyerek Hz. Muhammed'in vafsında mutat gazellerinden birisini söyler. Gazel bu kez 7 beyitlidir. Bu manzume Miraç bahsinin sonuna getirildiği için, Hz.Muhammed'in övgüsünü Miraç hadisesiyle ilişkili olarak yapar:

*Nâ-mevâsıl nâ-mefâsıl nâ-meşâkil bî-vezîr
Hakkı gördün âşikâr oldun harîmi vahdetin*

Zeyl: Receb Vahyî, Peygamber'in kudsî macerasının anlatımını tamamladıktan ve bir gazelle taçlandırdıktan sonra Zeyl başlığı altında 5 beyitlik bir manzume sunmuştur. Ardından

Şimdi de gûş eyle sen Hazret'in evsâfını

şeklinde başlayan yine 7 beyitlik bir manzume ile yeniden Hz. Peygamber'i çok seçkin sıfatlarıyla, özenle tavsife gayret eder. Ardından mesnevî vezinli bir naat daha irad eder. Bu sıfatlarla, isimlerle, sure adları ve çeşitli Kur'anî kavram ve ifadelerle (Tâhâ, Yâ Sin, Sırat-ı Müstakim, Necm, Urvetü'l-Vuskâ, Müddesir, Müzemmil) bezeli manzumede Vahyî'nin, Miraç olayını anlatırkenki sadeliği yok gibidir ki bu da doğaldır. Fiilleri ön plânda olduğu tahkiyeli anlatımların, sıfatların çokça yer aldığı methiyeye göre daha sade oluşu bilinen bir hakikattir.

Bu manzumenin ardından 19 beyitlik, öncekinden farklı bir vezinle (mef'ûlü / mefâîlü / mefâîlü / feûlün) bir naat daha gelir. “*Cûş eyledi hâmem yine ey nûr-ı İlahî!*”¹² mısrayla başlayan bu şiirde de bütün mahlukâtın Hz.Peygamber'in aşkı ve şevkiyle yaratıldıkları vurgulanır:

*Sensin biliriz hep sebab-i hilkat-ı Âdem
Havvâ da senin feyzin ile Âdeme hem-dem*

Vahyî bu manzumede Hz.Muhammed'in gelecek oluşu müjdesiyle cenneti terk eden (bu, kitaptaki hüsn-i talillerin çok orijinal misallerinden birisidir) Hz.Âdem ve eşi Hz.Havva'yı zikrettikten sonra, aslında değişik zamanlarda, değişik kavimlere gönderilen gelmiş geçmiş bütün resul ve nebîlerin, Hz.Muhammed'in şeriatını söylediklerini vurgular. Şid, İdris, Huh, Lût, Sâlih, Hûd, Musa ve Harun, Yunus, Yahya ve Zekeriya, velhâsıl bütün peygamberler, şaire göre Hz.Muhammed'in nuruyla, O'nun yüzü suyu hürmetine duçar oldukları belâlardan kurtulmuşlar, Hak katında izzet ve şeref bulmuşlardır.

¹² Vahyî'nin, Hz.Peygamber'in “sebab-i hilkat” ve ilk oluşunu burada belirtirken O'nu “nûr-ı İlahî” olarak tavsif edişi tesadüfî değildir. Zira bir kabule göre ilk ilk insan evet, Hz. Âdem'dir ama O'ndan, aslında her şeyden önce “nûr-ı Muhammedî” yaratılmıştır.

Vahyî, bu manzumenin hemen ardından yine aynı mevzuda bir başka şiir daha söyleme ihtiyacı hissetmiştir. Âdem, Nuh, Yusuf, Yakup, Süleyman, Eyüp, Hz.Peygamber'in "cedd-i pâki" İbrahim, İsmail, Davud, Üzeyr, Hızır, İlyas, Zülkûlf, Yûşâ, Şuayb, Mesih (Hz.İsa) hatta bütün güneşler ve kamerler, feyizlerini Hz.Muhammed dolayısıyla almışlardır şaire göre.

Burada küçük bir dikkati paylaşmak yerinde olacaktır: Bilindiği üzere Süleyman Çelebi, Vesîletü'n-Necât'ı, bir gün, peygamberler arasında değer ve şeref bakımından bir fark olmadığını söyleyen bir vaize itirazen yazmış, Hz.Muhammed'in değerini ve özelliğini tespit ve teşhir için kaleme sarılmıştır. Receb Vahyî de asırlar sonra, asıl miracı anlattığı kısımdan sonra Hz.Peygamber'i, diğer peygamberlere üstün gelen vasıfları dolayısıyla anlatma yoluna gitmiştir.

N'at-ı Nebî: Eserinin hemen her yerinde, aşkı ve şevki arttıkça naat söylemekten çekinmeyen, Hz.Peygamber'e olan muhabbet ve hasreti dolayısıyla zaman zaman kompozisyon ve akışı bozmakta beis görmeyen Vahyî, kitabın sonlarına doğru Na't-ı Nebî başlığı altında, ilki "Kablü'n-Nübüvve", diğeri "Ba'de'n-Nübüvve", sonuncusu "Hülâsatü'l-Emniye" başlığını taşıyan üç bölümde Hz.Muhammed'e olan aşkını bir kez daha vurgulamak ister. Geleneğe uyarak "yâ Resûlallâh" redifini kullanan Vahyî, burada bir çeşit manzum, kısa siyer kaleme almıştır. Hz.Muhammed'in doğduğu geceye ait hadise ve mucizeler; çocukluğu, yetim ve çok küçük yaşta öksüz kalışı, henüz peygamber değilken rüşdünü ispatı (şairin "nizâ-ı seng-i esved" diye özetlediği, Hacerü'l-Esved'in kim tarafından Kâbe'ye konulacağı meselesini hâletmesi, zekânın da Peygamber'e ayrı bir güzellik katması), sırtındaki mühür, Hz.Muhammed'e "Muhammedü'l-Emîn" denilişi, kısa fakat orijinal ifadelerle anlatılır.

Vahyî, Hz.Muhammed'in şahsiyeti ve hayatı hakkındaki hüküm ve ifadelerinde hakikaten orijinaldir. Meselâ Hz.Peygamber'in yetim ve öksüz kalışı hakkında söylediği

*Peder mâderden ayrıldın kalıp dürr-i yetim-âsâ
Bunu herkes bilir emr-i ayândır yâ Resûlallâh
Bunun sırr-ı ledünnîsin düşündüm buldum esbâbın
O kalbe aşk-ı Hak ancak mekândır yâ Resûlallâh*

beyitler, oldukça ilginç ve orijinal bir hüsn-i talil örneği sunar. Bu naatın “Ba'de'n-Nübüvve” kısmındaki beyitlerinde de Vahyî samimî ve özgündür. İlk iki beyitteki medihlerden sonra şair, 3. beyitle birlikte Hz.Muhammed'e Peygamberlik şeref ve vazifesinin verilmesinden sonraki bazı hadiseler imalarda bulunur. Buna göre örümcek, Hz.Peygamber'in zâtını hıfz için ağ örmüş; yılan, “yâr-ı gâr” (mağara arkadaşı) olan Hz. Ebu Ebubekir'i, Hz.Peygamber'in aşkından ısırması; zehirlenmiş kuzu, dile gelip arz-ı hâl etmiştir (Hz.Muhammed, zehirli et yedirilmek suretiyle öldürülmek istenmiştir.). Ebu Cehil, Hz.Peygamber'i düşürmek için kuyu kazmış fakat bu kuyuya kendisi düşmüştür.

*Ebû Cehl'in bu cehlinden büyük küfr ü inâd olmaz
Fakat sen bî-garaz bir kahramânsın yâ Resûlallâh*

Aşağıda *Minhâcü'l-Mirâc*'ın çeviriyazısını sunacağımız için, zaten metinde anlatılan olay ve mucizeleri tek tek zikretmeyi gerekli görmüyoruz. Şu kadar var ki Receb Vahyî, Hz.Muhammed'in üstün kişiliğini, mucizelerini oldukça sade ve tabii şekilde vermesini bilmiş, O'nun Allah tarafından nasıl donatıldığını, sadece ashâbı ve ümmeti için değil, bütün beşeriyet için nasıl önemli ve değerli olduğunu, külfetsiz, zorlamasız, sunî olmayan ama sanatlı şekilde anlatmayı başarmıştır. Fasıllara böldüğü, alt başlıklarla anlatmayı tercih ettiği bu manzumelerinin sonunda da beyitlerce Hz.Muhammed'in yüzü suyu hürmetine (bu son kısımdaki şiirlerden birisi “hürmetine” rediflidir...) isyan ve günahlarından af dilemiştir.

Kasîde der Evsâf-ı Meâli-İttisâf-ı Hümâyun: Eserdeki manzumelerin sonuncusu, dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid'in vâfındadır. Vahyî, dikkat çekici bir şekilde genel okurdan ziyade “Vahyü'l-hâmâneyi gûş eyleyin ey şâirân” diyerek, şairleri, kendisine kulak vermeye çağırır. Dilinin sadakatini, sözünün hakikatine delil gösterir:

Hep hakâyıktır sözüm bürhân yeter sıdk-ı lisân:

19 beyitlik, yine mesnevî tarzında kafiyelenmiş bu manzumede Vahyî, İskender ve Hüsrev gibi tarihî hükümdarlardan örnekler getirerek Sultan'ın ne kadar heybetli, azametli ve ümmetin nasıl övüncü olduğunu vurgular. O'nun, payitahtı yüce, kendisine sığınılacak bir şahlar şahı ve milletin nuru olduğunu bildirir; daima sevinçli, mutlu olması için dua eder. Allah'ın yardımıyla, doğru görüş ve kararlarıyla zamanın ihtilaflarını çözdüğünü, bütün insanların O'nun ihsanı güneşinde olduklarını söyler. Manzume bu minval üzere, yani kimisi

*Kalmadı âfâk-ı mahrûsende bir sis, bir dumân
Avn u tevfik-i İlâhî rehberindir her zamân*

gibi nispeten modern bir duyuş ve üslûpla icra edilmiş tebcil ve dualar ile devam eder. Manzumesini daha çok askerlerin -eski tabirle- alkış ve duasıyla hem de asker oluşunu zikrederek bitirir:

*Sen ki ayn-ı adlsin hükmeyle keyfe mâ-yeşâ
Askerim en son kelâmım: “Pâdişâhım çok yaşa!”*

Sonuç:

Asker şairlerden Receb Vahyî'nin, bireysel temaların hâkim olduğu, melankolik ve santimantal bir şiir estetiği olan Servet-i Fünun döneminde fakat 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın izleri ve hatıralarının canlı olduğu bir dönemde, Girit'te Müslümanlara reva görülen zulüm ve katliamın tesiriyle ve başlatılan bağış kampanyasına destek olmak motivasyonu ile kaleme aldığı bir Miraciye olan Minhâcü'l-Mi'râc, dil ve üslûp itibarıyla zaman zaman klâsik Miraciye ve Mevlidlere yaklaşırsa da form, teknik içerik yönlerinden bazı yenilikler taşır. Şairin eser boyunca kullandığı nazım şekilleri gibi okuyucuya vermek ve duyurmak istediği duygular dolayısıyla vezin de sürekli değişir. *Minhâcü'l-Mi'râc*, kompozisyon bakımından da tekdüze, yalınkat bir metin değildir. Bir giriş ve sunuş bölümü olarak okunması gereken Bir-İki Söz'den sonra Besmele ile asıl metne başlayan şair, evvelâ geleneği takip ederek bir Tevhid / Münâcât, ardından bir Regâibiye sunmuş sonra da Hz.Muhammed'in doğumu ve bu doğumun beşeriyet için ne mânâ ifade ettiğini veren bir Mevlid kaleme almıştır. Miracü'n-Nebî ise, Peygamber'in kudsi yolculuğuna, bu yolculuktaki durak ve arkadaşlarına, yapılan bazı konuşmalara, müşahedelere, varılan makam ve menzillere, bu miracın bizzat Peygamber ve ümmeti için değerine hasredilmiştir. Eserin bu kısmı, Receb Vahyî'nin Miraciye şairleri arasındaki farklılık ve özgünlüğünü göstermesi bakımından çok dikkate değerdir. Zira şairin Peygamber aşkı, Miraç hadisesinin tahkiyesini devamlı böler. Vahyî, yolculuğun hemen her safhasının anlatımının sonunda bir gazelle Peygamber'e muhabbet ve hürmetini arz ve ifade eder. Zeyl ve Na'tü'n-Nebî başlıkları altındaki manzumelerde de daima Hz.Muhammed'in, çeşitli cepheleriyle medhi yapılır. Nihayet "Kasîde der Evsâf-ı Meâli-İttisâf-ı Hümâyun"da devrin hükümdarı II. Abdülhamid dirayeti, kudreti, merhametiyle söz konusu edilir.

Minhâcü'l-Mi'râc, asker olmasına rağmen kendisini erkân-ı harp değil erkân-ı sulh olarak gören, döneminin Batılı

zevk ve estetikle yetişen, dolayısıyla form ve tem olarak gelenekle bağını büyük oranda kesmiş bulunan diğer şairlerinin aksine değişik gazete ve mecmualarda dinî-tasavvufî karakterli şiirler kaleme alan samimî ve hissî -hem de mahlasını Vahyî olarak belirleyen ve benimseyen- bir şairin kalemi mahsulüdür. Şairin diğer manzumeleri gibi bu eser de Tanzimat sonrası Türk Edebiyatının adlandırılması ve sınıflandırılması konularındaki peşin hüküm ve genellemelerinin her zaman doğru olmayacağını ispatlayan sıradışı metinlerden birisidir.

Kaynaklar

- Ahatlı, Erdinç, (2010), “Şakk-ı Sadr”, md. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 38, İstanbul Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Akar, Metin, (1980), Türk Edebiyatında Manzum Miracnameler, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara.
- Andı, M. Fatih, (2009), Şiirin Ufku: Hz. Peygamber’i Şiirle Sevmek, Ketebe Yay.
- Aydın, Fuad, (2006), “Nâmus”, md., Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 32, İstanbul, Diyanet Vakfı Yay.
- Ayverdi, İlhan, (2006), Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lügati), İstanbul, Kubbealtı Neşriyat.
- Banarlı, Nihad Sami, (1997), Yahya Kemal’in Hatıraları, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yay.
- Cebecioğlu, Ethem, (2004), Tasavvuf Terimleri & Deyimleri Sözlüğü, İstanbul, Anka Yay.,
- Çetişli, İsmail - Çetişli, Elif, (2013), Şairin Diliyle Hz. Peygamber, İstanbul, Denizli Belediyesi Kültür Yay.
- Çetişli, İsmail, (2012), Şiirimizde Peygamber ve Gül, İstanbul, Akçağ Yay.
- Çetişli, İsmail, (2012), Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011), İstanbul, Akçağ Yay.

- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal, (1970), Son Asır Türk Şairleri, 4. Cilt, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi.
- Köksal, M. Fatih, (2011), Mevlid-Nâme: Türk Edebiyatında Mevlid Türü ve Yeni Mevlid Metinleri, İstanbul, Diyanet Vakfı Yay.
- Pala, İskender, (2002), “Felek”, md., Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul ,L&M Yay.
- Receb Vahyî, (1315), Minhâcü'l-Mi'râc, İstanbul, Cemal Efendi Matbaası
- Tekeli, Hamdi, (2007), “Regâib”, md., Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 34, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yekbaş, Hakan, (2011), “Receb Vahyî ve “Leyle- Regâib” Adlı Regâibiyyesi”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 4 Sayı: 17, Bahar.

MİN HÂCÜ'L- MİRÂC

Eser
Erkân-ı Harbiye Kolağalarından
Receb Vahyî

Maarif Nezaret-i Celilesinin Fi 8 Muharrem sene 315 ve fi 28
Mayıs sene 313 tarihli ve 161 numarolu ruhsatnamesiyle tab
olunmuştur.

İstanbul

**(Cemal Efendi) Matbaası - Bâb-ı Âli civarında Aziziye
Caddesi'nde numero 57**

1315

*** Bir-İki Söz ***

Sâye-i intizam-vâye-i Hazret-i mülûkânede daire-i medeniyete dâhil ve mertebe-i terakkiye vâsıl iken şu esnalarda ser-zede-i zuhur olan muvahhiş iğtişâşâta dûcâr edilen Girit ceziyesinin ahvâli, bugünkü günde bütün âlemiyân için bir emr-i hüveydadır.

Mağdur Müslümanların çektikleri envâ'-ı ukûbât, gördükleri âsar-ı hasârât pek küllidir.

Şu kadar ki padişah-ı derya-nevâl ve şehinşâh-ı ulviyat-hısâl Efendimiz Hazretlerinin eşfâk u mekârim-i hümâyunları bu ziyanları maa-ziyadetin tazmin ve eltâf ü merâhimi bu dehşet-i mahalliyeyi tamamıyla teskin ve bilhassa i'tâf ve mehâsin-i unsur-ı İslâmiyet'in hâl ve istikbâlini mükemmel surette tatmin eylediği rû-nümâdır.

Zaten câ-be-câ tehvîn-i ihtiyâcât maksadıyla açılan defâtir-i îânât şüphe yok ki o zât-ı ulviyet-sımât "Hamîd"ü's-sıfâtın eser-i seniyelerine iktifadır.

İşte âcizleri de "karınca kadarınca" meselince mahzâ bu niyet-i hâlisâne ile tanzim eylediğim Minhâcü'l-Mi'râc nam eserimi [Vettayyibâtu li't-tayyibîne]¹³ diyerek şu emr-i marufa terk ve tahsis ediyorum ki bu emr-i mutena elbette vicdanım için medâr-ı mübâhât addolunsa becâdır.

Hemen Cenab-ı Rabb-i Yezdan velinimet-i bî-imtinan sevgili Padişahımız Efendimiz Hazretlerini taht-ı âli-bâht-ı mülûkânelerinde ebed-nişân buyursun" duası, bilâ-riyâ cümle berâyâ ve reâyâ tarafından merfû'-ı bâr-gâh-ı Kibriyâdır.

Tedbir, vecâib-i beşeriyeden ise de bunu muvaffakiyetle semere-pezîr eden ancak takdir-i Mevlâ'dır.

Receb Vahyî

¹³ Nur, 26. "Ve't-tayyibâtu littayyibîne ve't-tayyibüne li't-tayyibât (Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır.)

Bismillâhirrahmânirrahim

-1-

Tevhid - Münâcât

Allâh azîm ü Kibriyâdır Allâh Kerîm-i zü'l-atâdır	Kimdir eden âlemîni işrâk Kimdir sebab-i ziyâ-yı âfâk
Seyret ne veleh-fezâ yaratmış Ahterleri cevve saçmış atmış	Aldanma görüp de çok mezâhir Hakdan bütün âşikâr ü zâhir
Gör kudret-i Hakk'ı âşikâre Her zerre-i feyzi âlem-ârâ	İbret gözün aç da bak neler var Gâfil bu sözümde feyz der-kâr
Tâ kim göresin mükevvenâtı Seyr eylesin acâyibâtı	Allâh'ımı zikr eder lisânım Lîk işitir sımâh-ı cânım
Yok gerçi yerin cihânda Kâdir Sensin yine her mekânda zâhir	Her nerde aransan anda sensin Her yerde vü her mekânda sensin
Sen Hayy u Kadîm ü lem-yezelsin Rahmân ü Rahîm ü bî-bedelsin	Emrinle döner zemîn, semâvât Her zerre eder vücûdun isbât
Bir zerre-i hikmetindir envâr Bir katre-i kudretindir ebhâr	Hallâk u Bedî kün-fekânsın Rezzâk-ı cemî' ins ü cânsın
Mescûd-ı zemîn ü âsümânsın Ma'bûd-ı cihân ü lâ-mekânsın	Tevhîdini yerde eyler insân Tahmîdini gökte hep sürûşân
Makrûn-ı belâ-yı hırs u âzım Yâ Rab sana münhasır niyâzım	Kurtar beni nefsi-şûm elinden Bir fitne-ger zalûm elinden
Hep işlediğim benim menâhî Sen merhamet et bana İlâhî	Mücrim kulunum ibâdetim yok İsyân ü günah bende pek çok
Senden dilerim kerem, inâyet Yâ Rab beni yakmasın adâlet	Ümmid ederek atâ-yı rahmet Geldim sana, sen de lûtf u rahmet

Aşkınla vücûdum oldu sûzân
Artık yakamaz bu cismi nîrân

Allâh dedikçe hak olur söz
Allâh derim ehakk olur söz

- 2 -

“Leyle-i Regâib”

1.

Ey leyle-i Regâib
Ey zübde-i mevâhib
Ta'zîmin oldu vâcib
Ey nûr-ı âlem-âra
Ey leyl-i bî-muâdil
Ey mihr-i gayr-ı âfil
Oldun zemine nâzil
Ey mahz-ı feyz-i Mevlâ

2.

Ey leyle-i meâlî
Ey mefharü'l-leyâlî
Ey nûr-ı lâ-yezâlî
Mahmûd-ı kün-fekânsın
Ey leyl-i pür-meânî
Ey bedr-i hâk-dânî!
Ey feyz-i âsumânî
Mahsûd-ı ins ü cânsın

3.

Ey leyle-i muhabbet
Ey mazhar-ı saadet
Ey hâle-i hidâyet
Fer verdin âlemîne
Ey bedr-i leyl-i akdes
Ey kevkeb-i mukaddes
Ey ziyet-i muarres
Verdin behâ zemîne

4.

Sensin münîr-i ekvân
Sensin şehîr-i devrân
Sensin dü kevne sultân
Ey nûr-ı ümm ü vâlid
Sensin Habîb-i Ma'bûd
Sensin vücûd-ı pürçûd
Sensin şerîf ü mahmûd
Ey Mustafâ-yı Hâmid

5.

Sen gelmeseydin ey nûr
Dünyâ kalırdı mağmûr
Kıldın cihânı ma'mûr
Verdin zamâna kıymet
Ey ahsen-i menâkıb
Ey eşref-i metâlib
Olmaz behişte tâlib
Sensiz kalıp ümmet

6.

Sulb-ı pederdi mesken
Feyz-i ezeldi me'men
Doğ doğ ki her nişîmen
Mecbûr-ı minnetindir
Ey leyl-i pâk-i enver
Verdin cihâna zîver
Ey feyz-i rahm-i mâder
Ol nûr emânetindir

7.

Kuşlar, bütün çiçekler
Cinn ü beşer, melekler
Bâlâda hep felekler
Zâtınladır mübâhî
Ger olmasaydı bedrin
Olmazdı kadri kadrin
Sensin reisi sadrın
Ey cilve-i İlâhî

8.

Müştâkıyım cemâlin
Muhtâcıyım visâlin
Ey hüsn-i lâ-yezâlin
Mir'at-ı hak-nümâsı
Artık yeter fırâkın
Kâr etti iştiyâkın
Ey subh-ı infilâkın
Mihri safa-likâsı

9.

Şer'inledir selâmet
Aşkınladır hidâyet
Feyzinledir saâdet
Vahyî bu aşka ser vir
Âlem esîr-i hüsnün
Âdem beşîr-i hüsnün
Hâmem debîr-i hüsnün
Ey kâinâta sürûr

- 3 -

“Mevlidü'n-Nebî”

Bu şeb sükkân-ı lâhûtî bütün reşk etti dünyâya
Bu şeb feyyâz-ı hikmet bahş-ı envâr etti her câya
Bu şeb arza kadem basdı o zât-ı âsumân-pâye
Bu şeb Fahr-i Cihân zîb-âver oldu hâk-i gabrâya

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şebdir leyle-i pür-cûd hoş-bû-ter muanberdir
Bu şebdir leyle-i mes'ûd-ı reşk-âver müzehherdir
Bu şebdir leyle-i mahmûd-ı pür-zîver safâ-verdir
Bu şebdir leyle-i mevlûd-ı peygamber münevverdir
Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu

Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şeb doğdu Hudâ mahbûbu Allah'ın müzekkâsı
Bu şeb kıldı kudümü âlemi envâr deryâsı
Bu şeb erdi bütün ekvâna Mevlâ'nın tecellâsı
Bu şeb meşhûn-ı hissiyyât eder her kalb-i hassâsı

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şebdir eyleyen kerrûbiyânı ser-te-ser raksân
Bu şebdir hep veren bî-çâregâna çâre-i dermân
Bu şebdir bekleyen zât-ı Îlâhî'den atâ, ihsân
Bu şebdir Hak'dan istiğfâr eden ehl-i hatâ, isyân

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şeb girdi felek raksa, hubûrundan, sürûrundan
Bu şeb indi melek arza, füyûzât aldâ nûrundan
Bu şeb oldu semâ rahşân, onun nûr-ı zuhûrundan
Bu şeb buldu safâ ekvân, o mahbûb'un huzûrundan

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şebdir eyleyen vicdânları şâd ü safâ-perver
Bu şebdir eyleyen iz'ânları mebhût ser-tâ-ser
Bu şebdir eyleyen hayrânları vuslatla kâm-âver
Bu şebdir eyleyen insânları gufrânla hep mazhar

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şeb doğdu o mahmûdü's-şiyem, nûr-ı mücessem zât
Bu şeb doğdu o mahsûdü'l-ümem, ekrem, mükerrerem zât

Bu şeb doğdu o mes'ûd ü mübârek, fahr-i âlem zât
Bu şeb doğdu o meşhûdü'l-himem, lütfu müselleme zât

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şebdir vâsıl-ı cânân eden uşşâk-ı gam-hârı
Bu şebdir dâhil-i rıdvân eden hayrân-ı dîdârı
Bu şebdir kâbil-i dermân eden bî-çâre bîmârı
Bu şebdir nâil-i ihsân eden hicrân-keş-i zârı

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şeb bir leyle-i kadr-i mücellâdır, muallâdır
Bu şeb bir hacle-i bîkr-i emânîdir, mücellâdır
Bu şeb bir cümle-i fikr-i me'ânîdir, muammâdır
Bu şeb bir zübde-i envâr-ı sevdâdır, süveydâdır

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Bu şebdir garka-i envâr, meclâ-yı tecellîgâh
Bu şebdir mazhar-ı dîdâr, mişkât-i visâl-âgâh
Bu şebdir mahrem-i esrâr, mîrsâd-ı saadet-gâh
Bu şebdir mevlid-i Muhtâr, mir'at-i Cemâlullâh

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

Sana Mevlâ demiş kim: Rahmeten li'l-âlemînimsin
Ne istersen kabûlümdür ki mahbûb-ı güzînimsin
Amân ey şâfi-i Vahyî emânımsın, emînimsin
Benim yok melceim ancak sen îmânımla dînimsin

Bu şeb doğdu o nûru'l-Hakk cihân dârü'l-cinân oldu
Zemîn cây-ı emîn el-hak zamân devr-i emân oldu

-4-

Mi'râcü'n-Nebî

O Resûl-i Kureşî fahr-i semâvât ü zemîn
O risâlet gün eşi sadr-ı saadet-güzîn
 O ser-âmâc-ı sübül nûr-ı sirâc-ı ezeli
 Zîb-i ser-tâc-ı rüsûl bezm-i İlâhî güzeli
O Nebiyy-i Medenî kâfile-sâlâr-ı Hudâ
Mefhar-ı kevn ü mekân âyine-i zât-ı Hudâ
 Ümmü Hânî evine bir gîce mihmân oldu
 Geldi tebşîr-i urûc âzim-i Rahmân oldu
Hidmet-ârâ-yı serâ-perde-i vahdet geldi
Hak Teâlâ'dan o dem müjde-i vuslat geldi
 Cilve-pîrâ-yı cemâl-i ezeli kıldı zuhûr
 Oldu Cibrîl hemân dâhil-i dîvân-ı huzûr
Geldi şeyhü'l-harem-i perde-i lâhût o zaman
Girdi halvet-gâh-ı Mahbûb'a mutî'-i fermân
 İhtirâmen li'n-Nebî pâ-yi firâşında tamâm
 Durup el bağladı Cibrîl edip ihdâ-yı selâm
Dedi "Allâh" seni eyledi da'vet bu gece
Hep senindir ne kadar varsa saâdet bu gece
 Haydi ey Dürr-i Yetîm ey gevher-i pâk-nihâd
 Haydi ey lütfu amîm ey semer-i nahl-i murâd
Dedi Cibrîl'e "ilâ eyne?"¹⁴ o Mahbûb-ı güzîn
"İrfau'l-eyn mine'l-beyn"¹⁵ dedi Rûh-ı Emîn
 Seni tebcîl buyurmuş seni zaten Yaradan
 Ciheti kaldır eyâ Fahr-i Nübüvvet aradan
Benden a' lâ mı değilsin şu büyük sırra güvâh
Ki zamândan da mekândan da münezzehdir İlâh
 Yâ Muhammed gidelim zâtına müştâk eflâk
 Seni ta'zîm için isbât-ı İlâhî "Levlâk"¹⁶
Bak resûl-i harem-i bezm-i Hudâ: Cebrâil
Hizmetin görmeye gelmiş bu nedir emr-i Celîl
 Bir gazel tarh edeyim aşkına mağlûb oldum
 Kılma eş'ârımı red, şevkına meclûb oldum

¹⁴"Nereye?"

¹⁵"Aramızdan "nereye?" [kelimesini] kaldır".

¹⁶"Levlâke levlâke lema halaktü'l-eflâk" (Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım) [Hadis-i Kudsi]

Cibrîl'e sordu ol zât: Rabbimle mi mülâkât?
Ancak budur mübâhât, en ber-güzîde lezzât
Bildim o Zât-ı Ekber benlen görüşmek ister
Ansız cihân cehennem, zindan gözümde her yer
Ey peyk-i vasl-ı Rabbî "El'an tâb-ı kalbî"
Var dilde aşk derdi, elbet diler tabîbi
Derhâl çekdi Cibrîl bâ-ihtirâm ü ta'zîm
Bir berk-ı tîz-reftâr, bir hoş Burâk teslîm
Ol zât-ı pür-kemâlât zîb ü fer-i semâvât
Âyine-i füyûzât dîdâr-ı Hakka mir'ât
Rûhü'l-Emîne bakdı, feth-i dehân ederken
Deryâ-yı aşka daldı arz- beyân ederken
Bilmez misin Burâk'ım ma'sûkun iştiyâkı
Bilmez misin delfilim ol zü'l-Celâl bâkî
Ey kardaşım Emîn'im hem-zâr ü hem-nişînim
Cevelân-ı âsumânda olsan da sen karînim
Bilmem bu merkeb-i acz-i bî-iktidâr mahlûk
Eyler mi hiç tahammül var bende hubb-ı Ma'sûk
Arz ü âsumân eskal yüklendiğim emânât
Kavl-i Kerîm-i "İnnâ...."¹⁷ da'vâmı eyler isbât
Sen ey sürûş-ı a'zam hayret-nişîn-i Sidre
Ben lâ-mekâna âzim halvet-serây-ı sadre
Cibrîl, ey birâder bir vakt olur ki bence
Rabbimle ben berâber: Müdrik değil bu sence
Allâh sevdiğimdir, misl ü nazîri yokdur
Meftûnu çokdur ammâ benden şehîri yokdur
Kat'-ı mesâfe boşdur kurbiyyet-i Hudâ'ya
Kâbil midir işâret dergâh-ı Kibriyâya
- Erbâb-ı feyz ü vicdân ashâb-ı nûr-ı îmân
Tasdîk eder ki her ân bir başka şeydir insân -
Cibrîl-i Sidre mensûb kadr-âşinâ-yı irfân
Gûş eyleyip hitâbı pür-lerze kaldı hayrân:
Ben bir kemîne hâdim teblîğ-i emre me'mûr
Geldim huzûra affet ey cism ü rûhu pür-nûr
Aşkınla cûşa geldim şevkim çoğaldı tekrâr

¹⁷ Fetih, 8. "İnna erselnâke şâhiden ve mübeşşiren ve nezirâ." (Ey Muhammed!) Şüphesiz biz seni bir şahit, bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

Manzûmeme kabul et ey Mustafâ-yı Muhtâr

* * *

Ey rahmet-i Hak, vâsıta-i hilkat-i ekvân
Ey nûr-ı şafak, sûret-i âyîne-i imkân
 Ey matla' -ı hurşîd-i füyûzât-ı İlâhî!
 Ey mazhar-ı esrâr-ı ledünniyye-i Sübhân
Eflâk suûdunla şeref-yâb-ı mübâhât
Bak hâk, vücûdunla da reşk-âver-i rıdvân
 Mahrûm-ı cemâl eyleme "Vahyî"ni yazıktır
Muhtâc-ı şefâat kulunu eyleme nisyân
Pek çoksa da cürmüm yine ümmîdimi kesmem
Sensin sebep-i mağfîret-i Hazret-i Yezdân

* * *

O dem ki Hazret-i Fahrü'r-rüsül yaklaştı hayvânâ
Burâk ol dem çekildi olmadı râm ol kerem-kâna
 Burâk'ın hâl ü tavrından taaccüb geldi Cibrîl'e
 Bu kaçmaktan nedir hâsıl ne oldun maksadın söyle
Habîbullah'dan kaçmak aman yâ Rab ne cür'ettir
Rükûb-ı Mustafâ ancak seninçün bir sa'âdettir
 Burâk'ın verdiği tarz-ı cevâbı dinle insâf et
 Habîbinden visâl ister misin vicdânını sâf et
Dedi hayrû'l-berâyâdan kaçınmak bence hüsrândır
Fakat ba'de'l-visâl âlâm-ı hicrân ayn-ı nîrândır
 Bana va'd eylesin lütfen rükûb-ı dâr-ı ukbâyı
 Firâkı etmesin dūzeh bana cennât-ı "ulyâ"yı
Ki zâten rûhumu yakmış kavurmuş nâr-ı hicrânı
Bana bir ses harâm etti safâ-yı bâğ-ı rıdvânı
 İşittim "yâ Muhammed"den ibâret bir sadâ nâ-gâh
 O vicdân-sûz hâletten henüz olmaktayım âgâh
Teessür-yâb olup cidden Burâk'ın öptü çeşminden
Benimsin her dü âlem va'dim olsun kaçmağıl benden
 O mahbûb-ı mükerrrem şehsüvâr-ı arsa-yı nâsût
 Burâk'a bindi lütfen kıldı azm-i âlem-i lâhût
Habîb-i Hazret-i Mevlâ'yı istikbâl için derhâl

Melekler indiler gökden yere bi'l-izz ü ve'l-iclâl
Sevincinden bütün raksân kesildi hey'et-i eflâk
Serâser göz göz oldu eylemekçün makdemin idrâk
Açıldı cümle ebvâb-ı cinân bir başka hâl oldu
Göründü hûr u gilmân hep semâ dârü'l-cemâl oldu
Cemî'-i enbiyâya oldu mecma' Mescid-i Aksâ
Olundu iktidâsıyla iki rek'ât salât îfâ
Çıkıp ordan Burâk berkıyâya verdi bir cevân
Havâyı, âlem-i cevvi esîri kıldı hep seyrân
Rikâbı hizmetiyle fâhr ederdi Hazret-i Cibrîl
Sıfât-ı Seyyidü'l-ebrârı zıkr eylerdi Mikâil
O esnâlarda Nâmûs-ı Hudâ hem-râha söz açdı
Hafâ-yı pür-hakâyıktan güherler, inciler saçdı
Dedi: Devlet saâdet hep senindir iftihâr eyle
Safâ, behçet, letâfet hep senindir iğtirâr eyle
Senindir âlem-i bâlâ senindir cennet-i a'lâ
Senindir kurb-ı [ev-ednâ], senindir vuslat-ı Mevlâ
Makâm-ı eşref-i Mahmûd'a sensin sâhib-i ferden
O mücrim ümmet-i merhûma sensin sâhib-i ferdâ
Şefâ'at menba'ı sensin saâdet mahzeni sensin
Şerâfet mahmi'i sensin hidâyet ma'deni sensin
Bütün yerler bütün gökler senin evsâfin eyler yâd
Değil kâbil yine aslâ nuût-ı zâtını îrâd
Yine şevkinle "Vahyî" geldi istiğrâka nazm etti:
Sana vakf etmeye ömr ü hayâtın kasd ü azm etti

* * *

Yâ Resûlallâh sensin mahrem-i zât-ı Hudâ
Hak'dan ayrılmış demektir âh! olan senden cüdâ
Mefhar-ı evlâd-ı Âdem rahmeten lil âlemin
Dürr-i yektâ-yı sa'âdet meş'al-i râh-ı Hüdâ
Tûr-ı Sînâ-yı hidâyet zübde-i kevn ü mekân
Nûr-ı garrâ-yı risâlet feyz-i mihr-i iktidâ
Lem'a-yı hurşîd-i vahdet şem'a-yı kandîl-i dîn
Şem'a-yı verd-i hakikat ey muahhar mübtedâ
Tâ devâm-ı ömre dek evsâfını yâzsam da ben

Bi't-tamâm etmek ne mümkün na'tını zikr ü edâ

* * *

Ederék seyr-i semevât o Habîb-i ezeli
Birçok ahkâm ve rümûz oldu o mihmâna celî
Gördü cevlanda iken gökde o seyyâh-ı celîl
Levh-i mahfûzu tetebbu' ediyor İsrâfîl
Mahv ü isbâtı kabûl eyleyen ef'âli müdâm
Kuvveden fi'le getirmekte o me'mûr hümâm
Her neye basdı kadem oldu sürûşâna metâf
Her neye saldı nazar buldu füyûz ü eltâf
Oldu ferş-i kademi ecniha-i hayl-i melek
Oynadı tâ-be-seher ol gice şevk ile felek
Giderek Sidre'ye geldi iki hem-râh-ı şefik
Olamam ben sana artık dedi Cibrîl-i refik
Enbiyâ serveri geldi dedi lâıyk mı bu yâ
Beni tenhâ bırakıp keff-i yed etmek ne revâ
Sana mihmân olayım terk edesin böyle beni
Kime tevdî' ediyorsun bakalım söyle beni
Seni Rabbindir eden da'vet eyâ kalbi selîm
Seni elbette konuklar o Hudâvend-i Kerîm
Hücüb-i nûru yararsın ileri gitsen eğer
Ben fakat bir adım atsam yanarım ser-tâ-ser
Geldi Refref o zaman Hazretine verdi selâm
Arş-ı a'lâya kadar eyledi pervâz tamâm
Oldu gülbûs-i ni'âl-i kademi arş-ı azîm
Şevk u şâdiye düşüp eyledi kendin takdîm
Ey Resûl-i Medenî zâtını tebrik ederim
Ne zamândan beridir ben seni görmek dilerim
Çeşme-i lûtf-ı Hudâ kılrsa da gönlüm sîrâb
Göreyim zâtını derken oluyor nûr-ı hicâb
Şu cesâmet şu ihâtayla düşündüm âhir
Oldu nâcizliğim kudrete nisbet zâhir
Beni halk ettiği demden beridir lertzânım
Heybet-i nûr-ı cemâliyle fakat hayrânım
Yazdı Hak ortasına kâime-i hilkatimin

Lafzatullahı budur hep sebebi haşyetimin
İsmi ni hâmil olup ra'şeye düştüm o zamân
İstirâbım olamaz kâbil-i tasvîr ü beyân
Yazdı tâ çak yanına ism-i Celâl'in Mevlâ
Nâm-ı âlîni "Muhammed" diye kıldım ısgâ
Ey harîm-i harem-i lem-yazelî Hak güzeli!
Hüsn-i enzârına pek müftekirim tâ ezeli
Oldu nâmın bana bâdî-i sürûr u şâdî
Nazârın olsa ne var çok mu saâdet-nâddı
Şâhid-i âdilim ol hâlîmi gördün ya; garîb
Bana isnâd ediyorlar ne de çok emr-i acîb
Müntehâsızdır o zât-ı ezeli bi'l-isbât
Anı idrâk edebilsin mi tenâhî heyhat!
Ben onun sun'-ı bedî'ü'l-eser-i kudretiyim
Kudret-i Hakkı nasıl aczim ile ben bileyim
Dün vücûdum yoğidi işte bugün mevcûdum
Benden evvel sorarım nerde imiş Ma'bûdum
Fazl ü minnetle beni eyledi îcâd ammâ
Adl ü izzetle dilerse beni eyler imhâ
Dinle bak hazretine kıssamı tasvîr edeyim
Seni hem-râz edinip hâlîmi takrîr edeyim
Ederim kudret-i Sübhân'ıma bin kerre yemîn
Hilkatimden beridir bulmadı gönlüm teskîn
Vahdeti bahrine daldırdı beni lutf-ı Cemâl
İzzeti kahrına saldırdı beni ism-i Celâl
Ki beni kurb-ı İlâhîsine eyler takrîb
Bu tecellîde bana başkaca bir feyz nasîb
Ki bana karşı olup zîr-i hicâb-ı izzet
Düşürür kalbime âsâr-ı hirâs u haşyet
Beni ser-mest-i neşât etti mi cür'et bulurum
Taleb-i rü'yetine öyle cesâret bulurum
"Erini"¹⁸den kopuşup talib-i dîdâr olurum
"Len terâni"¹⁹işitir e giriftâr olurum
Nâr-ı şevkıyla hüviyyet mi kalır bende meğer;
Âlem-i gaybdan imdâda gelir başka haber:

¹⁸ Araf, 143. "Bana görün"

¹⁹ Araf, 143. "Beni göremezsin"

Ey taleb-kâr-ı temâşâ-yı cemâl-i Samedî
Bu tecellîye senin tâkâtın olmaz ebedî
Nûr-ı ma'nâyı Ehad zîr-i nikâb-ı izzet
Zât-ı Mevlâ-yı Samed setr-i hicâb-ı azamet
Kibriyâ-yı ezeli kılsa eğer arz-ı Cemâl
Mâsiva'l- Hakk'ı yakar âteş-i gayretle Celâl
Bu tecellî-yi şuhûdun fakat ey arş-ı azîm
Sâhib ü mahremidir sevgili bir Dürr-i Yetîm
Müjde-i âyet-i "İsrâ"yı gözet bekle anı
Seni teşrîf edecek Zât-ı Muallâ'yı tanı
Dâmen-i himmetini ferş-i reh-i pây edesin
Kalbini safvet-i rûh ile safâ-zây edesin
Umulur kim oradan geçsin o mir'ât-i cemâl
Göresin nûrumu bi'l-vâsıta bitsin bu su'âl
Arş itmâm-ı kelâm eyleyerek etti sükût
Mefhar-i kevn ü mekân açdı dehân-ı melekût
Dedi: Ey arş-ı berîn neşvedeyim verme halel
Şu zamân ben seni hiç dinleyemem kendine gel
Hâtırım mahz-ı safâdır onu ihlâl etme
Ben ki meşgûl-i Hudâ'yım beni işgâl etme!
Etti vicdânımı aşkın yine lebrîz-i neşât
Kıldım inşâd-ı gazel şevk ile ey nûr-ı sırât

* * *

Ey harîm-i bâr-gâh-ı Kibriyâ Fahr-i Cihân
Ey nedîm-i bezm-i hâssü'l-hass-ı Rabb-i Müste'ân
Kurb-ı "ev-ednâ"²⁰ senin ey şeh-süvâr-ı enbiyâ
Hil'ât-i "İsrâ"²¹ senin ey gül-izâr-ı lâ-mekân
Buldu çeşmin kühl-i "mâzâga'l-basar"²² dan incilâ
Oldu nefsin "mâ tagâ"²³ dan mazhar-ı sırrü'l-beyân
Müştegil bi'l-iftihâr arz u semâ na'tınla hep
İns ü cânn kuddûsiyân kerrübiyân lâhûtiyân

²⁰ Necm, 9. "Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ" (Böylece iki yay mesafesi kadar, (hatta) daha yakın oldu.).

²¹ "Geceleyn yürütek" mânâsına gelen bu ibare, Mirac hadisesinin anlatıldığı bir surenin adıdır da.

²² Necm, 17. "Mâ zâgal basaru ve mâ tagâ" (Bakış kaymadı).

²³ Necm, 17. "Mâ tagâ" (Haddi aşmadı).

Ümmetindir senden istişfâ' eder Vahyî-i zâr
Hazretindir mücrim ü âsîlere dârü'l-amân

* * *

Geldi tevfiik-ı İlâhî ki denir ismine nûr
Kıldı ihyâ-yı selâm oldu şeref-yâb-ı huzûr
Dedi: Müştâkdır ey bedr sana mihr-i ezel
Seni özler, seni gözler gidelim Rabb-i ecel
Bahtiyârî vü saâdet sana bir tuhfe-i Hak
Bu safâ-yı şeb-i vuslat sana bir lutf-ı ehakk
Dedi ey server-i “tilkerrüsülü faddalnâ”²⁴
Sana mahsûsdur ancak bu tecellî-yi Hudâ
Ey Resûl-i harem-i şâhid-i ma'nâ-yı kemâ
Ey serâ-perde ber-endâz-ı tecellâ-yı cemâl
Behre-dâr-ı şeref-i zevk-i visâl-i Mevlâ
Mazhar-ı râz-ı rümûzât-ı “denâ fetedellâ”²⁵
Hulle-i hâme-i kudsiyyene yokdur sâni
Olsu zâtın dü cihânın sebeb-i imkânı
Âsumânı dolaşıp mihr ile mâhı gördün
Nîce bin âyet-i kübrâ-yı İlâhî gördün
İltifât eylemedin hepsi dedin, zıll-ı zevâl
“Lâ temuddenne”²⁶den aldın ezelî ders-i kemâl
Enbiyâ serverisin cümlesinin dâverisin
Sen o hurşîdlerin hurşîdisin, enverisin
Verdi verd-i şerefî ey gül-i gülzâr-ı merâm
Enbiyâ ve rüsûlün cümlesine “misk-ı hıtâm”²⁷
Bûy-ı müşkîn-i senâ-yı sıfatın şemme-fezâ
Vasf-ı Mi'râc-ı güzînin veleh-efzâ-yı dehâ
Şeref-i zâtını tasvîr edemez acz-i beşer
Kadr-i ulviyyetine işte bu isbât yeter
Tâir-i akla bu yer olmadı, olmaz lâne
Bu harem-hâne-i lâhûta beşer bî-gâne

²⁴ Bakara, 253. “Tilker rusulu faddalna ba'dahum ala ba'd” (İşte peygamberler! Biz, onların bir kısmını bir kısmına üstün kıldık.)

²⁵ Necm, 8. (Sonra yaklaştı, derken sarkıverdi.)

²⁶ Taha, 131. “Ve lâ temuddenne” (asla gözlerini dikme)

²⁷ Mutaffifin, 26. “Hitâmuhu misk(un)(c) vefî zâlike felyetenâfesi-lmutenâfisûn(e)” (Onun (içiminin) sonu bir misktir (ağızda misk gibi koku bırakır). İşte yarışanlar, bunun için yarışınlar.)

Hak Teâlâ ki O'dur nûr-ı semâvât ü zemîn
Hiç de temsîl kabul etmez o bî-misl ü karîn
Nûrdur her sıfatı kendisi nûrû'l-envâr
Anlar ancak bu sözü kalb-i tecellî bîdâr

* * *

Geldiler bir yere kim nûr ile birlikte hemân
Müntehîdir orada sâha-i imkân mekân
Dedi Fahrü'r-rüsüle nûr o zamân işte yerim
Bir adım bundan atarsam öte kalmaz eserim
Lâ-mekânın burası mebde'idir işte makâm
İntihâ yoksa da mutlak orası bence harâm
Hilkatimden beridir muntazır-ı teşrîfinim
Seni beklerdim ayâ vâsıta-i taltîfim
Bendeki feyz-i mukaddes o senin hürmetine
Sendeki lutf-ı şefâat yetişir ümmetine
Haydi Mahbûb-ı İlâhî seni Rahmân bekler
Hücüb-i nûru yarıp geç seni Yezdân bekler
Câm-ı aşkın beni sermest-i safâ kıldı yine
Keremin kudret-i inşâda vefâ kıldı yine
Bir gazel söyleyeyim lâhikâ-i neşven ile
Kilki raksân edeyim sâika-i cilven ile

* * *

Ey pertev-i sirâc-ı Hudâ mihr-i kümmelîn
Şems-i münîr-i her dü cihân Fahr-i Mürselîn
Sen dürr-i şâhvâr-ı nübüvvetsin ey Habîb
Sen mihr-i imtiyâz-ı risâletle kam-bîn
Ey Ahmed ü Muhammed ü Mahmûd ü Mustafâ
Ey fitrat-ı güzîde-i Hallâk-ı âlemin
Allah-ı lem-yezel sana vermiş emâneti
Mahşerde ümmetin aramaz başka bir emîn
Yevm-i cezâda eyle şefâatle şâd-kâm
Vahyî ki ümmetindir onu kılma gam-rehîn

* * *

Serhadd-i lâmekânda durup kaldı bir zamân
Hayretle daldı fikrete Mahbûb-ı Müsteân
Nâgâh işitti hâtif-i gaybîden ol Resûl
Gel gel tevakkuf eyleme dîvâna kıl mesûl
Derhâl kıldı emr-i İlâhî'ye inkıyâd
Etrâfa baktı görmedi bir cây-ı istinâd
Yâ Rab ne vâsıtayla sana eyleyim vüsûl
Bilmez misin ki burada mekân yok ale'l-usûl
Bir câzibeyle rûh u teni oldu müncezib
Bir başka hâle oldu o dem zâtı münkalib
Gaşy oldu incizâb ile Mahbûb-ı kün-fekân
Gûş etti bir hitâbı ki hayret-fezâ-yı cân
“Hâ ente hâver bek yâ Seyyide'l-beşer”²⁸
Bir neşve-i huzûr ki cân ü cihân değer
Taktîm olundu Hazrete bir sût ki katresi
Kardan soğuktu bal gibi tatlıydı cür'ası
Ol katredir “Muhammed”i bahr-i kemâl eden
Ol cür'adır vücûdunu mest-i Cemâl eden
Ma'bûd verdi abdine lütfen de bir selâm
Âşık cemâle kıldı tahiyyât ü ihtirâm
Pür-vecd olunca “Eşhedenne lâ ilâhe”den
Bir savt işitti âlem gayb-ı iktinâhdan
Biz şâhidiz ki sen de Hudâ'nın Habîbisin
Dil-haste-gân-ı dâ-i ma'âsî tabîbisin
Ahmed, celâl ü izzetime eylerim kasem
Vahdet-serâ-yı lütfuma sensin basan kadem
Bir başka ferde olması kısmet bu i'tinâ
Taktîr kıl muhabbetimi ey sâhib-i nihâ
Arz-ı niyâza başla senindir metâlibât
Masrûfdur bu şeb sana bi'l-cümle iltifât
Sen söyle ben de söyleyim olsun musâhabe
Mi'râcın olsun ümmetine bir güzel hîbe
İndimde izzetin ki senin pek ziyâdedir
Matlûbun iste, bâb-ı icâbet küşâdedir
- Aksâ-yı maksadım bu temâşâ-yı bî-misâl

²⁸ “Beşerin önderi”ne yapılan bu hitaptaki bu ifadenin Türkçe mânâsı konusunda net bir kanaat hâsıl olamamıştır.

Yâ Rab civâr-ı Hazretini eylerim suâl
- Dergâhımın mücâvereti oldu da'vetin
Lâkin benim de kullarıma yok mu bi'setin
- Her türlü işte Kâdir-i Mutlak değil misin?
Her hâlden ganî-i muhakkak değil misin?
- Pek doğrudur sözün ey hatm-i Enbiyâ
Bilmez misin ki hilkate sen verdin iktizâ
Bilsin ki kullarım olamaz bî-sebebe bir iş
Esbâb-ı hâdisâtımı bundan gelir biliş
Sen Mürselîn âhirisin da'vetin gerek
Me'mûrdur itâ'atine ins, cin, melek
Min ba'de dehre gelmeyecek başka bir Nebî
Bundan da fazlın olmada zâhir güneş gibi
Mâdâm kim huzûrumu etmekte sin talep
Mi'râc-ı şevk-i ubûdiyetin olsun namaz hep
İrşâd olundu böylece serdâr-ı Mürselîn
Hakdan niyâza başladı ol Sâdıkü'l-emîn
- Senden benim bütün dileğim ancak ümmetim
Olsun fedâ bu yolda hep ehl ü aşîretim
Gufrân ü affını dilerim kılma red beni
Mücrimseler de cümlesi tevhîd eder seni
- Sen yâ Muhammed ümmete sarf etme çok emek
Ebvâb-ı tövbe dâim açık hâl-i nez'e dek
- Yâ Rab ziyâde lütfunu eyler gönül niyâz
Ma'sûkun olsa çok mu sezâ-vâr-ı imtiyâz
- Sen yâ Muhammed ver müjde-i cinân
A'mâl-i sâlihât verir nârdan emân
- Yâ Rab kemâl-i mağfiretin en büyük recâ
Açdım yed-i tazarru'mu kıldım ilticâ
- Sen yâ Muhammed ümmete benden götür selâm
Ben rahmetle yarlıgadım cümlesin tamâm
Bir kabza hâk için bu kadar düşme mihnete
Zâtın şefî' olunca girer hepsi cennete
Gaffâr iken, Rahîm iken evsâf-ı izzetimin
Olmaz mı şâmil onları gufrân ü rahmetimin
Lûtfunla re'fetin ne kadar çok bu ümmete

Verdin safâ-yı âlemi zevk-i şefâate
“Lâ taknetû”²⁹ beşâretimi ver ibâdîma
Sen vâkîf ola Habîbim esâs-ı murâdîma
Keşf eyleyim hicâbımı seyr et cemâlimi
Hayretle kıl müşâhede nûr-ı celâlimi
Bir bak verâ-yı perdeye zâtım ayân sana
Bir sırr u nükte kalmasın artık nihân sana

* * *

Derken ol nûr-ı hîred-sûz-ı semâvât ü zemîn
Hâlîk-ı cinn ü beşer sâni-i eflâk-ı berîn
İzzet ü şân-ı İlâhîsine çesbân olarak
Kudret-i nâ-mütenâhîsine şâyân olarak
Ahsen-i sûret ile kıldı tecellî o zamân
Gördü Mevlâsını bî-keyf ü kem ü hays ü mekân
Oldu sırr-ı ezeli bârika-fermâ-yı zuhûr
Âlem-i vahdete envâr-nisâr oldu o nûr
Yâra yâr etti o dem keşf-i nikâb arz-ı cemâl
İttihâd eyledi ma’sûk ile âşık derhâl
O Habîb-i Kureşî âlem-i rahmet güneşi
Ne hatâdır hiç o Mahbûbun olur mu gün eşi
Geldi o câzibe-i nûr-ı likâdan vecde
Kıldı tahdîs için eltâfını Rabb’in secde
Hükm-i fermân-ı İlâhîye mutî’an ol yâr
Ümmü Hânî evine eyledi avdet tekrâr
Etti tedkîk-i firâş öylece hâlâ sıcacık
Bakdı pûşîdeye terk ettiği vech üzre açık
“Bu ne sür’at” diyerek kaldı dûcâr-ı hayret
Ümmet için bu da bir şîve-i Rabbü’l-izzet
Sırr-ı ma’nâyı gören çeşm-i serimdir bizzât
Güçtür ammâ bunu tasvîr ü beyân ü isbât
Öyle bir nükte ki tasdîkı menût-ı îmân
En büyük sırr-ı hîred-sûz dehâ-yı insân
Yine cûş eyledi hâmem nasıl iskât edeyim

²⁹ Zümer, 53. “Kul yâ ibâdiyellezîne esrefû alâ enfusihim lâ taknetû min rahmetillâhi” (De ki: “Ey nefsleri üzerine israf yüklemiş (haddi aşmış) kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin.)

Bir gazelcikle sana şevkimi isbât edeyim:

Gazel

Yâ Resûlallâh dilden gitmez aslâ hasretin
Gây-e cenâb-ı ulyâdır safâ-yı ni'metin
 Bir görün mahşerde bâri havf-i nîrân kalmasın
 Her dü âlem nâ-revâ çekmek azab-ı firkatın
Rahmeten lil-âlemîn kılmış seni Rabbü'r-Rahîm
Rahmetinden şüphesiz mahrûm kalmaz ümmetin
 İktidâ-yı şer'-i pâkin ihtidâ-yı akl u rûh
 Rehber-i rıdvân-ı Hak'dır feyz-i pâk-i sünnetin
Bir şefâ'at-hâh-ı mücrim çâkerindir bî-riyâ
Eylemez Vahyî'ni hüsrân-dîde lutf ü re'fetin
 Bî-şebîh ü bî-adîl ü bî-misîl ü bî-nazîr
 Zât-ı pâk-i Kibriyâyı şüphesizdir rü'yetin
Nâ-mevâsıl nâ-mefâsıl nâ-meşâkil bî-vezîr
Hakkı gördün âşikâr oldun harîmi vahdetin

Zeyl

O zât-ı Kibriyâ kim bî-ta'alluk ferd-i yektadır
Nekâyıstan şu'ûbâtan me'âyıbdan müberrâdır
 Münezzehdir temeyyülden teşebbühten tekeyyüften
 Mukaddestir temessülden tecemmülden tekellüften
Ne bir şey'e ne bir şeyde değildir muttasıl Mevlâ
Ne bir şeyden değildir kudret-i Hak munfasıl aslâ
 Hurûf ü savt ü elfâz ü mehâricden mukaddestir
 Tasavvurdan tahayyülden münezzeh zât-ı akdestir
Ne cismanî ne nefsanî mücerred bir heyûlâdır
Ne sûrettir ne bir cism ü arazdır: Ayn-ı ma'nâdır

* * *

Şimdi de gûş eyle sen Hazret'in evsâfını
Kilk-i beyân şevk ile zıkr eder eltâfını:
 Ahmed ü hâmid ü vahîd-ı âkîb u hâşir nezîr
 Kayyım ü kâmil Resûl-i rahmet ü büşrâ beşîr
Ey mütevekkil Nebî sâdık u sâlih ü vekîl

Câmi' ü nâsır hafî dâ'i vü nâsıh u keffil
Seyyid ü mahmûdsun nûr u sirâc ü mübîn
Şâhid ü meşhûdsun server-ı dünyâ vü dîn
Kâhir ü nasrû'l-livâ [ü] hem de hatîbü'l-ümem
Şâfi'-i yevmü'l-cezâ [ü] sâhib-i lutf ü kerem
Sâbık u sâik gıyâs tayyib ü ekrem ü emîn
Bâliğ u fâzıl vecîh [ü] fâtih ü kâfi mekîn
Lücce-i efkâr-ı aşk oldu hurûşân yine
Söyledi bir nev gazel kilik-i sühendân yine:

* * *

Ey habîb-i müctebâ "Tâhâ" Reisü'l-Mürselîn
Ey Muhammed Mustafâ "Yâ Sin" imâmü'l-Muttakîn
Seyyidü'l-Kevkeyn sensin ey Sırât-ı Müstakîm
Ya Ebe'l-Kâsım Halîl-i Kibriyâ ayne'n-na'îm
Sen müzekkirsin mübeşşirsin mübelliğsin velî
Necm-i sâkıb, urvetü'l-vüskâ şerâfet muncelî
Sen Mufazzalsın mutahharsın mükerremsin münîr
Sâhibü'l-Mi'râcsın ümmî vü muhtâr u şehir
Hem musaddık hem müemmilsin şefîk ü müttakî
Sâhibü'l-bürhân harîs-i ümmet Abdullâh takî
Tâhir ü müddesir ü müzzemmil ü feyzü'l-mübîn
Şu'le-i misbâh-ı dîn miftâh-ı cennât-ı berîn
Sâhibü'l-hücce delîlü'l-hayr timsâl-i cemâl
Kâşifü'l-kürbe mukîlü'l-usr iklîl-i kemâl

* * *

Cûş eyledi hâmem yine ey nûr-ı İlâhî!
Olsun şu beyânât ile tekrâr mübâhî
Sensin biliriz hep sebab-i hilkat-i Âdem
Havvâ da senin feyzin ile Âdeme hem-dem
Onlar ki vücûdunla o ân oldu mübeşşer
Cennât-ı na'îm olmuş iken yerleri yekser
Artık gezemez eğlenemez oldu o tev'em
Cennâtı verip arzı karâr ettiler ol dem
Ey bedr-i cemâl asl-ı kemâlât olan nûr

Olmuştu cebîninde onun şa'şâ'a manzûr
Olmuşdu melek Âdem'e bir secdeye me'mûr
Ammâ sebep-i secde muhakkak o senin nûr
İrsâl-i suhûf-ı şer'in için oldu birer bend
Allâh bilir zâtına yok şer'de mânend
Tenzîl-i kütüb cümlesi bir lâyiha oldu
Tekmîl-i şerâyi' sana bir fâtiha oldu
Bâ mecd ü şeref Şid Nebî geldi nihâyet
Konmuştu bunun alınına ol nûr-ı asâlet
Ol silsileden basdı kadem âleme İdrîs
İhsân-ı İlâhîydi buna hayt ile tedrîs
Mi'râcın için bir kademe eyledi ihzâr
Terfî' olunup oldu yeri cennet ü dîdâr
Nûh oldu senin feyzin ile nâcî-i tûfân
A'dâsını tedmîr ile kahr eyledi Yezdân
Etmîşti mukadder ona Hak tûl-ı hayâtı
Nûrundu onun vâsîta-i feyz-i necâtı
Sensin sebebi buldu rehâ Lût ile Sâlih
Ümmetleri hep olmuş idi fâcir ü tâlih
Aks-i şerefîni kıldı atâ Hûd'a nübüvvet
Âfât-ı semâviyyeden etmîşti sıyânet
Mûsâ ile Hârûn ne kadar çekti eziyyet
Lûtf-ı nazarın onları kurtardı nihâyet
Bi-emr-i Hudâ yutmuş idi Yûnus'u bir nûn
Kıldı eser-i feyzin o Peygamber'i memnun
Can verdi senin aşkına Yahyâ, Zekeriyâ
Sen, cümlesinin seyyidisin hepsine mevlâ
Ahlâkın iken âyet-i Kur'ân ile mansûs
Evsâfına etmez miyim eş'ârımı mahsûs

* * *

Senin feyzinle dir kim tâib Âdem isyândan
Senin lütfunla kurtulmuş muhakkak Nûh tûfândan
Belâ-yı firkat-i Yûsuf nizâr etmîşti Ya'kûbu
Senin ism-i şerîfin yâd edip kurtuldu hicrândan
Züleyhâ mâcerâsı eylemişken Yûsuf'u mescûn

Edip nûrundan istimdâd âzâd oldu zindândan
Muhakkak olmasaydı hükm-i irşâdın meded-fermâ
O ahkâm-ı adâlet sâdır olmazdı Süleymân'dan
Tahammül-sûz olan bir ibtilâyâ uğradı Eyyüb
Meded-hâh oldu zâtından rehâ-yâb oldu handân
Atıldı âteş-i Nemrûd'a cedd-i pâkin İbrâhîm
Anı tahlîse nûrun oldu sâ'î nâr-ı sûzândan
Edâ-yı emre etmişken müheyyâ nefsi-i İsmâ'îl
Senin rahminden istişfâ' edip kurtuldu kurbândan
O şîrîn savt-ı vecd-âver o muhrik na'me-i Dâvud
O bir sestir ki feyz almış hafî sen feyz-i Sübhândan
Üzeyr ü Hızr u İlyas, Elyasa', Zülküfl ezelden hep
Bilirler şüphesiz sensin murâd icâd-ı ekvândan
Cemâ'attir sana ey muktedâ Yûşa', Şua'yb, İshak
Bedâhettir bunu inkâr eden yok ehl-i Kur'ândan
Mesîh-i âsümânîhâ mukaddem ümmetindedir
Bunu etmiştiistirhâm o zât Allâh'tan cândan
Alır feyz-i me'âlî enbiyâ vü etkîyâ senden
Nasıl nûr almasın akmâr vü encâm şems-i tâbândan
Şu mücrim ümmet-i merhûmeye şâfi' iken zâtın
Nasıl kurtulmasın lutfunla te'sirât-ı nîrândan

* * *

N'at-ı Nebî

Kablü'n-Nübüvve

Safâ-yı midhatin ârâm-ı cândır yâ Resûlallâh
Senin na'tın esâs-ı izz ü şândır yâ Resûlallâh
Peder mâderden ayrıldın kalıp dürr-i yetîm-âsâ
Bunu herkes bilir emr-i ayândır yâ Resûlallâh
Bunun sırr-ı ledünnîsin düşündüm buldum esbâbın
O kalbe aşk-ı Hak ancak mekândır yâ Resûlallâh
Seninle Hâşimîler iftihâr etsin ki ekmelsin
Kemâlin sâye-bâhş-ı "kün fe-kândır"³⁰yâ Resûlallâh
Yarıldı tâk-ı Kisrâ arza teşrîf ettiğin leyle
Tesâdüf mü bu bir bürhân beyandır yâ Resûlallâh

³⁰ "Allah ol dedi ve oldu."

Kudümün âteş-i deyri ne hikmet eyledi itfâ'
Vücûdun mâ'-i havz-ı lâ-mekândır yâ Resûlallâh
Niza'-ı seng-i esved akl u tedbirinle halloldu
Sana akl u zekâ bir başka ândır yâ Resûlallâh
Değil hâtem o hâtem belki tuğra-yı İlâhîdir
Berât-ı imtiyâz ü i'tilâdır yâ Resûlallâh
Ne i'câz-ı hîred-fersâ senin mevlûd-ı mesnûnun
Bu bir bürhân-ı feyz-i Kibriyâdır yâ Resûlallâh
Emîn ü sâdiku'l-va'd oldu elkâbın ticârette
Emânet, sıdk mevhûb-ı Hudâ'dır yâ Resûlallâh
Giderken Şâm'a bir râhib sabâhü'l-feyz-i envârın
Görüp buldu hüdâ ol rûh-ı nâdir yâ Resûlallâh
Ne ümmîsin ki fazl ü iktidârın bâ'is-i hayret
Ki zâtın hep ulûma âşinâdır yâ Resûlallâh
Senin ma'lûmun olmuş hepsi: Mâzi, hâl, istikbâl
Sana her emr-i muzlim rûşenâdır yâ Resûlallâh
Beni aşkınla yak mahşerde cismim olmasın muhrik
Senin aşkın esâs-ı ihtidâdır yâ Resûlallâh

* * *

Sana bir tuhfe-i Hak'dır emânet yâ Resûlallâh
Sana bir lutf-ı elyaktır saâdet yâ Resûlallâh
Kudümünden mukaddem bir muazzam necm-i gîsû-dâr
Senin teşrîfine verdi beşâret yâ Resûlallâh
Lisânından sudûr etmiş değildir bir fenâ ma'nâ
Kelâmın cümleten mahz-ı hakîkat yâ Resûlallâh
Bütün esnâmı teşrîfin düşürdü hâk-i hezlâna
Sana mahsûs bir büşrâ bu hikmet yâ Resûlallâh
Vücûdun her marazdan her sekamdan kaldı vâreste
Bu sıhhat âfiyet ni'met inâyet yâ Resûlallâh
İhânetten müberrâsın hıyânetten mu'arrâsın
Seninçündür selâmet istikâmet yâ Resûlallâh
Senin abdiyyetinden oldu hâsıl cümle mevcûdât
Seninle iftihâr etsin ibâdet yâ Resûlallâh

* * *

Ba'de'n-Nübüvve

Tabîb-i hâzık-ı dil-haste-gânsın yâ Resûlallâh
Habîb-i Hâlık-ı kevn ü mekânsın yâ Resûlallâh
Teâlallâh ne mahlûk-ı şerîf-i lâyezelsin
Mücessem feyz-i nûr-ı Müste'ânsın yâ Resûlallâh
Adûdan hıfz için zâtın örümcek gâra ağ yaptı
Ebû Bekr'in yanında hırz-ı cânsın yâ Resûlallâh
Yılan ledg etti Bû Bekri sana arz etti esbâbın
Sen ehl-i ittılâ'-ı her zebânsın yâ Resûlallâh
Kuzu semdâr iken geldi lisâna arz-ı hâl etti
Ki hakkâ dâhil-i emn ü emânsın yâ Resûlallâh
Seninçün yaptığı bir çâha kendi düştü kurtardın
Dedi "Sâhir-i meşhûr-ı cihânsın"³¹ yâ Resûlallâh
Ebû Cehl'in bu cehlinden büyük küfr ü inâd olmaz
Fakat sen bî-garaz bir kahramânsın yâ Resûlallâh

* * *

Belâ-yı fırkatindir kim sûtûnu zâr ü zâr etti
Su'âl ettin, dedi "te'sîr-i hicrân yâ Resûlallâh"
Ne kuvvettir ne kudrettir ki atmıştın biraz toprak
Bütün a'dâyı etmiştin perîşân yâ Resûlallâh
Güzel parmaklarından oldu cârî mâ'-i ser-şarî
O mâ'-i pâkden nûş etti atşân yâ Resûlallâh
Yürürken eksik olmazdı başından ebr-i zıll-âver
Mutî'indir nesîm ü mihr-i tâbân yâ Resûlallâh
Ufak bir tencereyle eyledin bir orduyu it'âm
Bu hâlat-ı hâvârik mahz-ı bürhân yâ Resûlallâh
Ederlerdi seni tasdîk ederlerdi sana ta'zîm
Tuyûr, enhâr ü eşcâr ü dırâhşân yâ Resûlallâh
Ne âlîdir me'âlî nükte mâlîdir, meâlîdir
Ne mûciz mu'cizendir lafz-ı Kur'ân yâ Resûlallâh

³¹ Rivayete göre Ebu Cehil, Hz. Muhammed'i düşürmek üzere bir kuyu kazdırmış fakat - Ceb-rail, Hz. Peygamber'e durumu haber verdiği için - bu kuyuya kendisi düşmüştür. Peygamber gelip çıkarana kadar bu kuyudan bir türlü kurtulamayan Ebu Cehil'e Hz. Muhammed "Seni bu kuyudan çıkarırsam iman eder misin?" demiş, Ebu Cehil de müspet cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber elini uzatıp Ebu Cehil'i kuyudan çıkarmıştır. Fakat Ebu Cehil, kurtuluktan sonra iman etmemiş ve "Hayatımda senin kadar güçlü sihirbaza rastlamadım" demiştir.

* * *

Musaffâ zübde-i arz u semâsın yâ Resûlallah
Mu'alla zât-ı pâk-i Mustafâ'sın yâ Resûlallah
 Ne mu'cizsin ki tâ yerden mehi şakk eyledin gökte
 Ne bürhân-ı celîl-i Kibriyâsın yâ Resûlallah
Uzak yerlerden i'câzın görenler kaldılar mebhût
Aceb bir mazhar-ı sırr-ı Hudâ'sın yâ Resûlallah
 Ya mi'râcın ne mu'cizdir ki geçtin Sidre vü Arş'ı
 Mükerrerrem zâde-i nûr-ı ihtivâsın yâ Resûlallah
Tecellî ahsen-i sûrette vâki' oldu zâtında
Hitâb-ı "udnu minnî"³² aşınâsın yâ Resûlallah
 Bu bir sırr-ı veleh-zây-ı hıred-fersâ-yı ümmettir
 Hatâ ettimse sen ehl-i 'atâsın yâ Resûlallah
Değildir mu'cizâtın kâbil-i ihsâ bu aczimle
Ki sen feyz-i Hudâ'sın muktedâsın yâ Resûlallah

* * *

Hülâsatü'l-Emniye

"Ve innek"le³³ seni vafetti Mevlâ yâ Resûlallah
Seninçün vasf yoktur bundan a'lâ yâ Resûlallah
 Fakat gönlüm de eyler ârzû her lahza tavsîfin
 Ki hâmen na't-ı pâkin eyler imlâ yâ Resûlallah
Senin hakkındadır "Yâ Sîn", "Sübhânellezî esrâ"³⁴
Senin şânındadır "Ve'n-necm", "Tâhâ" yâ Resûlallah
 Vücûd-ı bî-adîlin "Rahmeten lilâlemîn" oldu
 Senî tekrîm kılmış Hak Teâlâ yâ Resûlallah
Değil mi hüsn-i dîdârın cemâl-i Hakk'a âyine
Bu hikmet "men re'ânî"³⁵ den bir îmâ yâ Resûlallah
 Gam-ı hecrinle zâr olmak harîm-i kurba yol bulmak
 Safâ-yı câvidânîden de ahlâ yâ Resûlallah

³² "Yaklaş bana". Müslim'in Sahih'indeki Mîrâç'la ilgili hadislerden olan "Udnu minnî fe denâ minhu" ("Yaklaş bana" dedi. O da bunun üzerine yaklaştı) hadisinde geçmektedir. [Bana bu değerli bilgiyi ileten Sayın Prof. Dr. Abdullah Kızılcık'a müteşekkirim].

³³ Kalem, 4. "Ve inneke le ala hulukın azim." (Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.).

³⁴ İsrâ, 1. "Subhanellezi esrâ bi abdihi leyle minel mescidil harâmi ilel mescidil aksâllezî bâ-reknâ havlehu li nuriyehu min âyâtinâ, innehu huves semiul başîr." (Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görür.)

³⁵ Hadis-i Şerif. "Men reani fekad reel." (Beni gören, Hakk'ı gördü)

* * *

Seninçündür benim zâr ü figânım yâ Resûlallah
Seninçündür benim hüzn-i derûnum yâ Resûlallah
 Seninçündür bu çeşmân eşk-rîzân cân figân-efşân
 Seninçündür hep ef'âl ü şuûnum yâ Resûlallah
Seninçündür benim ukbâya meyl ü rağbetim dâim
Seninçündür ki bî-sabr u sükûnum yâ Resûlallah
 Seninçündür bu minnetler seninçündür bu mihnetler
 Seninçündür bu hâl-i gam-nümûnum yâ Resûlallah
Seninçün fâriğ-i dehrim beni vuslatla kıl şâdân
Ki sensiz artıyor derd-i füzûnum yâ Resûlallah
 Seninçündür ki ben ömr ü hayâtı âma vakfettim
 Meded-hâhım inâyet kıl zebûnum yâ Resûlallah
Seninçündür seninçündür seninçündür seninçündür
Figânım zârım âhım eşk-i hûnum yâ Resûlallah

* * *

Siyeh-rûyum günahkârım şefâat yâ Resûlallah
Benim kalben de ezkârım “şefâat yâ Resûlallah”
 Sabâhat sende lâ-tühsâ kabâhat bende bir deryâ
 Beni affet ki bîzârım şefâat yâ Resûlallah
Safâ-yı vuslat el çekti cefâ-yı firkat elverdi
Duçâr-ı hecr-i dîdârım şefâat yâ Resûlallah
 Benim sen bir emîrimsin zahîrim dest-gîrimsin
 Yetîmim zâr ü bîmârım şefâat yâ Resûlallah
Bütün defterlerim dolmuş sagâirden kebâirden
Sevâbım yok hatâ-kârım şefâat yâ Resûlallah
 Amân ey mihr-i nevvârım bilirsin sorma efkârım
 Hemân Vahyî gibi zârım şefâat yâ Resûlallah

* * *

Yâ Rab ol nûr-ı ziyâ-pâş-ı cihân hürmetine
Melce-i ehl-i atâ kehf-i amân hürmetine
 Yâ Rab ol mahrem-i esrâr-ı ezel hakkıyçün!
 Zübde-i kâmile-i kevn ü mekân hürmetine
Yâ Rab ol nâdire-i hulk-ı azîm aşkıyçün

Hüsni revnak-şiken-i hür-ı cinân hürmetine
Yâ Rab ol feyz-i safâ-bahş-ı fezâ-yı melekût
Dâhil-i bezm-i serâ-perde-i cân hürmetine!
Yâ Rab ol mihr-i tecellâ-yı hakâyık-pîrâ,
Sebeb-i hilkat-i ekvân-ı zamân hürmetine
Yâ Rab ol seyyid-i kevneyn, Resûlü's-Sakaleyn
O fasîhü'l-kelim ü sihr-beyân hürmetine!
Mazhar olmuş O senin mağfîret ü rahmetine!
Kalem-i afv ü 'atâ çek sen onun hürmetine!

* * *

Farzdır cümleye hem medh-i güzîn-i Sultân
Beni mecbûr-ı kelâm etti hulûs u vicdân
Yazdı hâmem yine evsâf-ı mülûkânelerin
Tükenir şey mi meâlî nelerin var nelerin:
Bir kasîde edeyim zâtına mahsûs inşâd
Ne şereftir bana evsâfını etmek îrâd
Safha-yı âleme kilkim seni menkûş eyler
Bunu hâmem de bilir şevke gelir cûş eyler

Kasîde der Evsâf-ı Meâlî-İttisâf-ı Hümâyun
Vahyîü'l-hâmâneyi gûş eyleyin ey şâirân!
Hep hakâyıktır sözüm bürhân yeter sıdk-ı lisân:

*

Ey Sikender-der Gazanfer-fer şeh-i Osmâniyân
Ümmetin sen fahrinin fahr eylesin İslâmiyân
Ey muazzam zât-ı ferruh-ruh mücessem izz ü şân
Ey mükerrrem hüsrev-i efser-ser ey kehf-i emân
Ey şehinşâh-ı magâzi zî-muallâ-âsitân
Milletin rûhu demeksin pür-neşât ol ân-be-ân
Re'y-i tedbîrinle be-avn-i Hudâ-yı Müste'ân
Hall ü fasl olmakta bir bir ihtilâfât-ı zamân

Şâyebân-ı mihr-i ihsânın bütün Nâsûtiyân
Eylesin Hak şevket-i şâhâneni sermed-nişân

Şâh-ı âdil-dil emîr-i bî-mu'âdilsin hemân
Kâm-bahş ol kâm-bîn ol kâm-kâr ol kâm-rân

Her zamân olsun mu'înin feyz-i tevfik-i mübîn
Senden olsun devlet ü millet dem-â-dem müsteân

Tâc-dâr-ı zî-mürüvvet hâver-i şefkat-nişân
Şehriyâr-ı hüsn-sîret dâver-i dâd-âverân

Mülk-dâr-ı ehl-i re'fet server-i lutf-iktirân
Kârın icrâ-yı mekârim durmayıp rûz [ü] şebân

Şânın imhâ-yı mezâlim her nefes, her dem, her ân
Zâtın imzâ-yı merâhim âşikârâ vü nihân

Sulh-ı satvet-güsterindir mâye-i emn ü emân
Dest-i ihsân-perverindir dest-gîr-i âcizân

Cehd-i ilhâm-âverindir râhat-ı Osmâniyân
Aklın îcâd-ı meâlî, masdar-ı feyz-i cinân

Re'yin irşâd-ı eâlî, mazhar-ı sihrü'l-beyân
Fikrin, is'âd-ı ahâlî, ey emîr-i nüktedân

*

Hep şudur: Evrâd ü ezkârım benim her subh u şâm
Dâimâ fermân-verâ ol ey şeh-i adl-ittisâm

Rûz-ı firûz-cilvesin feyzî-i şâdî-i revân
Hep reâyâ müstenîr-i neyyir-i şevket-resân

Kalmadı âfâk-ı mahrûsende bir sis, bir dumân
Avn ü tevfik-i İlâhî rehberindir her zamân

Kıldın inşâ-yı mekâtib eyledin ibkâ-yı şân
Ettin ihyâ-yı ulûm ey mahz-ı feyz-i câvidân

Dergeh-i re'fet-penâhın melce-i bî-vâye-gân
Asr-ı feyyâzâneni herkes bilir ârâm-ı cân

Sâye-yi şâhâneni me'men bilir bîçâre-gân
Adl-i Fârukâneni takdîr eder Kerrûbîyân

Görmeyenler bunca tensîkâtı kördür bî-gümân
İşte târîh-i selef pek azdır akrânın hemân

*

Sen ki ayn-ı adlsin hükmeyle keyfe mâ-yeşâ
Askerim en son kelâmım: “Pâdişâhım çok yaşa!”

İntihâ